

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Muusikaosakond

Pärimusmuusika õppekava

Kristi Kool

**EESTI LÕÖTSPILLIMÄNGIJATE MÄNGUVÕTETE JA MUUSIKALISTE  
PARAMEETRITE VÕRDLUS LÄBI KOLME PÕLVKONNA LAANESAARE  
SUGUVÕSA NÄITEL**

Seminaritöö

Juhendaja: dots. Guldžahon Jussufi, PhD

Kaitmisele lubatud .....

Viljandi 2016

## SISUKORD

<b>SISSEJUHATUS .....</b>	<b>3</b>
<b>1 LÕÕTSPILLI AJALUGU EESTIS .....</b>	<b>5</b>
1.1 Eesti ehk teppo-tüüpi lõõtspill.....	6
1.2 Pilli ehitus ja häälestus .....	6
1.3 Enimkasutatavad mängutehnikad ja -võtted .....	8
1.4 Eesti lõõtspilli repertuaar.....	10
<b>2 METOODIKA JA VALIM .....</b>	<b>12</b>
2.1 Andmekogumise meetod .....	12
2.2 Uurimisprotsessi kirjeldus .....	13
2.3 Valimi moodustamine ja kirjeldus.....	13
2.3.1 August Laanesaare elulugu .....	14
2.3.2 August Laanesaare pilli ehitus ja häälestus.....	16
2.3.3 August Laanesaare kasutatavate mänguvõtete kirjeldus .....	17
2.3.4 Ülle Kooli elulugu.....	18
2.3.5 Ülle Kooli pilli ehitus ja häälestus .....	19
2.3.6 Ülle Kooli kasutatavate mänguvõtete kirjeldus.....	19
2.3.7 Kristi Kooli elulugu .....	20
2.3.8 Kristi Kooli pilli ehitus ja häälestus .....	21
2.3.9 Kristi Kooli kasutatavate mänguvõtete kirjeldus.....	21
<b>3 LÕÕTSPILLIMÄNGIJATE ESITATUD POPURRII KIRJELDUS JA ANALÜÜS.....</b>	<b>23</b>
3.1 Analüüsi parameetrite tutvustus .....	23
3.2 Popurrii "Meremehe seiklus" .....	23
3.2.1 August Laanesaare versioon .....	24
3.2.2 Ülle Kooli versioon.....	25
3.2.3 Kristi Kooli versioon .....	27
<b>4 AUGUST LAANESAARE, ÜLLE KOOLI JA KRISTI KOOLI MÄNGUVÕTETE JA MUUSIKALISTE PARAMEETRITE VÕRDLUS .....</b>	<b>30</b>
<b>KOKKUVÕTE.....</b>	<b>33</b>
<b>KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS .....</b>	<b>35</b>
<b>LISAD .....</b>	<b>38</b>
Lisa 1. Töös kasutatavate märkide tähendused.....	38
Lisa 2. Lõõtspilli häälestuse skeemid. ....	38
Lisa 3. Noodistused .....	40
Lisa 4. Harmoonia- ja vahelõõtsaanalüüsid .....	51
Lisa 5. Fotod lõõtspillimängijatest ja nende pillidest. ....	53
Lisa 6. Valik lõõtspillimängijate repertuaarist.....	54
Lisa 7. Laserplaat (DVD) lõõtspillimängijate heli- ja videosalvestistega.....	55
Lisa 8. Nimekiri August Laanesaare pillidest.....	55
<b>SUMMARY .....</b>	<b>57</b>
<b>LIHTLITSENTS SEMINARITÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS.....</b>	<b>58</b>

## SISSEJUHATUS

Käesoleva uurimuse teema valikus lähtusin eelkõige oma erialast, milleks on eesti lõõtspill ehk teppo-tüüpi lõõtspill. Teemat ajendas valima minu enda soov saada teadlikumaks, kuidas ühe suguvõsa piires võivad mänguvõtted ning muusikalised parameetrid erineda või sarnaneda. Uurimuse teema valik sai kaudselt alguse juba 2013. aasta suvel, kui seoses erialatundidega TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias püüdsin leida salvestisi enda vanaisa August Laanesaare pillimängust. Tulenevalt meie suguvõsa traditsioonist, kus lisaks minu vanaisale ka minu ema ja mina mängime lõõtsa, laiendasin seminaritöö teema perekonnasiseseks uurimuseks, kus võrdlen kolme põlvkonna mängijaid.

Töö eesmärk on kolme teppo-tüüpi lõõtspillimängija kaardistamine, kasutatavate mänguvõtete ja muusikaliste parameetrite väljatoomine ning võrdlemine. Antud kaardistamine on abiks traditsiooni säilitamisele ja edasi kandmisele.

Püstitan tulemuse saamiseks kaks küsimust:

1. Milliseid mänguvõtteid on kasutanud August Laanesaar, Ülle Kool ja Kristi Kool?
2. Millised muusikalised parameetrid on sarnased ja erinevad A. Laanesaare, Ü. Kooli ning K. Kooli versioonidel?

Antud uurimus sisaldab nelja peatükki. Esimeses on lühiülevaade teppo-tüüpi lõõtspillist, selle ajaloost, ehitusest, mängutehnikatest ja -võtetest. Teises osas on tutvustatud töös rakendatavat metoodikat, uurimise protsessi ning valimit. Samuti viiakse lugeja kurssi pillimängijate elulugudega, nende instrumentidega ja mänguvõtetega. Kolmandas peatükis on analüüsitud kolme erineva põlvkonna pillimängijate versioone noodistuste põhjal. Seda on tehtud muusikaliste parameetrite ning mänguvõtete kaudu. Neljandas peatükis on võrreldud August Laanesaare, Ülle Kooli ja Kristi Kooli mänguvõtteid ning seejärel saadud tulemusi analüüsitud.

Töö juurde kuulub 8 lisa. Esimeses on antud uurimuses kasutatud märkide tähendused, millega peaks tutvuma enne töö lugemist ning noodistuste vaatamist. Teises lisas on toodud lõõtspilli häälestuse skeemid ja kolmandas on noodistused. Neljandas lisas on harmoonia- ning

vahelõõtsaanalüüsid, viiendas fotod muusikutest ja nende instrumentidest, kuuendas valiknimekiri kõigi pillimängijate repertuaarist. Seitsmendas lisas on laserplaat antud töös kasutatud heli- ning videosalvestistega ja kaheksandas on eraldi välja toodud nimekiri A. Laanesaarele kuulunud pillidest.

Täna Helmi Laanesaart, Ülle Kooli, Mihkel Pilti, Lauri Kooli, Kalev Laanesaart, Ülo Laanesaart ning Heino Tartest, kes jagasid minuga lahkelt enda teadmisi, oskusi ja mälestusi. Samuti täna Eesti Rahvaluule Arhiivi ning Eesti Rahvusringhäälingut, kes võimaldasid ligipääsu vajaminevatele helifailidele. Suur tänu minu seminaritöö juhendajale Guldžahon Jussufile, kelle professionaalsed nõuanded suunasid ja toetasid mind uurimuse kirjutamisel.

## 1 LÕÕTSPILLI AJALUGU EESTIS

Lõõtspill<sup>1</sup> kuulub Hornbosteli ja Sachsi süsteemi<sup>2</sup> järgi aerofonide hulka (Hornbostel, Sachs 1914, lk 583). Selle pilli eelkäijaks peetakse Friedrich Buschmanni loodud suupilli (Teinbas 1994, lk 5), mis sarnaneb helitekitamise printsiibilt lõõtspillile: mõlemad pillid vajavad õhusurvet, et keelekesed vibreerima hakkaksid ja tekitaksid kindla kõrgusega heli. Kui lõõtspillidel aitab õhujoa tekitada vahelõõts, siis suupillile puhutakse õhku sisse huultega suu kaudu.

Ei ole teada, millal esimene lõõtspill Eestisse jõudis, kuid arvatakse, et 19. sajandi keskpaiku olid üksikud pillid siin olemas. Esimesest kirjalikust teatest lõõtspilli kohta on teada, et 1886. aastal toimus Virumaal „Kalevipoja” Seltsi koolimaja ehitamiseks pidu, kus tantsiti lõõtspilli saatel. (Tampere 1975, lk 28) Võidukäigu üheks peamiseks põhjuseks kujuneski asjaolu, et pill kostus pidudel hästi rahvani. "Selle jõurikkuse ja tooni lopsakuse kõrval tundusid vanemad instrumendid oma lihtsuses väga ebamoodsaina" (Põldmäe, Tampere, 1938, lk 24). On isegi teada, et lõõtspilli suure populaarsuse tõttu kadus üksikutes maakohtades ajutiselt musitseerimine teistel pillidel täiesti (Rannap 1972, lk 34). Juhan Aavik on lõõtspilli tuleku kohta öelnud: "See on tavaliselt ikka nõnda, et vanemad esemed kaovad ja uued moodsamad tungivad asemele" (Aavik 1965, lk 46).

Esimesed Eestis kasutusele tulnud lõõtspillid olid lihtsad, isegi üherealised ja väheste bassidega. Hiljem hakkasid need asenduma keerukamatega. (Tampere 1975, lk 29) Eestisse toodi neid nii Venemaalt kui ka Lääne-Euroopast. Rannikualadel levisid need peamiselt meremeeste, Ida-Eestis kaupmeeste kaudu. Linnades tekkis peagi võimalus lõõtspille müügiärde kataloogidest tellida ja tasapisi kujunesid ka eestlaste hulgast välja lõõtspillide parandajad ning seejärel lausa uute pillide meistrid. (Sünter, Noormaa 2008, lk 54)

---

<sup>1</sup> Selles peatükis tähistab lõõtspill erinevaid lõõtsalisi üldiselt.

<sup>2</sup> Austria etnomusikoloog Erich Moritz von Hornbosteli ja saksa etnomusikoloog Curt Sachsi 20. sajandi alguses loodud instrumentide liigituse süsteem, mille järgi jaotatakse pillid helitekitamise viisi järgi nelja põhiliiki: kordofonid, aerofonid, idiofonid ja membranofonid (Vurma 2004, lk 164).

## 1.1 Eesti ehk teppo-tüüpi lõõtspill

Kõige kuulsam, hinnatum ja väljapaistvam lõõtspillimeister<sup>3</sup> Eestis oli August Teppo (29.08.1875 - 7.12.1959). Ta oli mees, kes leiutas eesti lõõtspilli, mõtles välja selle korpuse ja kujunduse ning on autoriks ka selle erilisele tämbri ja häälestusele. (Tartes 2008, lk 8)

Teppo enda sõnul alustas ta esimese lõõtspilli valmistamist 1890. aastal, mil ta oli kõigest 15-aastane. Pilli tegemisel seadnud meister endale eesmärgiks, et see peab olema silmale ilus vaadata ja kõrvale mõnus kuulata. (Tartes 2014, lk 10) Arvatavasti sai Teppo mõjutusi pilli tööpõhimõtete kui häälestuse osas Venemaa kaherealiselt Petrogradskajalt<sup>4</sup>, mille ta olevat endale ostnud umbes 1895. aastal. Arvestades tolle aja kohaliku muusika ehk Vana Võromaa külamuusika iseloomu ning vajadusi, muutis ja täiustas ta pilli ehitust ning kõla. Selle põhiliseks näiteks võib pidada seda, et Teppo ei võtnud välismaist päritolu pillidelt üle minoorseid saateakorde. (Uppin 2015, lk 7-8) Vasaku käe jaoks olid vaid mažoorised akordid, sest pill oli mõeldud eeskätt lõbusate simmanilugude mängimiseks (Teinbas 1994, lk 14).

Nagu mainitud, Teppo tehtud pillid erinevad muudest lõõtspillidest tämbri, välimuse ja häälestusprintsibi poolest. Just nende oluliste kategooriate järgi eristatakse omaette tüübina eesti lõõtspilli. (Sünter, Noormaa 2008, lk 59) Tema poolt valmistatud pilli on paljud meistrid hakanud jäljendama ning sellest on tulnud ka nimetus teppo-tüüpi lõõtspill.

## 1.2 Pilli ehitus ja häälestus

Eesti lõõtspilli välimus ja sisu on jäänud vaatamata aja möödumisele suhteliselt muutumatuks. Varieeritakse küll ornamentikaga, vahelõõtsa värvusega, erinevate materjalidega, kuid üldine kuju ning ehitus on nendel pillidel siiski sarnane.

Pillimängija mõlema käe all on mehaaniline klaviatuur. Paremalt pool on diatooniline heliastmestik ning nupud on pillil asetatud kõrvuti ridade kaupa. Sõltuvalt nende arvust nimetatakse pilli kolme- või neljarealiseks. Tulenevalt mainitud ridade arvust saab pilliga mängida vastavalt kahes või kolmes põhihelistikus. (Sünter, Noormaa 2008, lk 52) Kõige

---

<sup>3</sup> Alates käesolevast alapeatükist mõtlen lõõtspilli all ainult vahelduvhäältega diatoonilist teppo-tüüpi lõõtspilli.

<sup>4</sup> See pill läks 1880. aastate lõpus Venemaal tootmisesse (Uppin 2015, lk 7).

levinum ridade nummerdamise viis on see, et alustatakse lugemist välimisest reast<sup>5</sup>. Vastavalt sellele määratakse pilli põhihelistik II rea järgi. Kui suruda lõõtsa kokku, tekib igal real kindla duurhelistiku toonika kolmkõla. Lahti tõmmates jäävad samade nuppude alla helistiku ülejäänud helid, mis antud juhul moodustavad sekstiga II astme kolmkõla (vt Joonist 1).

>	D	F#	A	D	F#	A	D	F#	A
<	E	G	B	C#	E	G	B	C#	E

*Joonis 1.* Näide D-duuri nupureast.

Vasakul klaviatuuril paiknevad nupud ühes reas, mida vastavalt parema käe igale reale on kaks: akord ja selle bass. Lõõtsa kokku lükates tekib toonika funktsioon, lahti tõmmates dominant (vt Joonist 2).

>	D-duuri bass	D-duuri akord
<	A-duuri bass	A-duuri akord

*Joonis 2.* Näide D-duuri nupureale vastavatest saatebassides ja -akordidest.

Teiselpool vasakut klaviatuuri on spetsiaalne õhuklapp, mille abil saab pilli vastavalt vajadusele õhuga täita või tühjendada. Klaviatuure ühendab teineteisega vahelõõts, mis lahti- ja kokkusurumisel tekitab õhusurve metallist keeltele ning selle tagajärjel tekib heli.

Lõõtspilli vastupidavuse tagamiseks on vahelõõts tugevdatud puust raamide ja vasest liistudega. Ilusa väljanägemise andis Teppo enda pillidele rohkete vasest ornamentidega. (Teinbas 1994, lk 14) Ta kujundas need alati ise. Mõnikord vaatas ka teiste meistrite tehtud tööd, aga mitte kunagi ta ei kopeerinud, vaid varieeris ning täiendas. Pole leitud kahte ühesuguse ornamentikaga Teppo lõõtsa. (Raun 1975, lk 34)

Pille ehitatakse kahe- või kolmekoorilistena, s.t. iga heli jaoks vibreerib korraga kaks või kolm keelekest. See annab pillile piisavalt valju heli, et seda isegi väliüritustel on kaugele kosta. Pilli häälestamine ehk "timmisättimine" oli Teppo eriliseim oskus. Ta oli hea muusikalise kuulmisega ja tema pillid naljalt häälest ära ei läinud. (Raun 1975, lk 34) Võrumaal öeldakse, et Teppo lõõtsa kõla "pand vere kiima ja jala tatsuma" (Noormaa 2005, lk 21). Selle erilise tämbri

<sup>5</sup> On võimalik alustada lugemist ka seestpoolt ehk vahelõõtsa poolt (Taul 2002, lk 13). See pole minu arvates mõistlik, sest see rida pole põhihelistik, kuna tal puudub subdominantfunktsioon. Ta on ise subdominantfunktsiooniks. Kui alustada lugemist välimisest reast, saab sama süsteemi kasutada nii kolme- kui ka neljarealisel pillil. Sama süsteemi pooldab ka Juhan Uppin oma magistritöös (Uppin 2015, lk 11).

põhjuseks on August Teppo põhimõtte häälestada pill naturaalselt<sup>6</sup>, mille tulemusel lõõtsal tekkivad kooskõlad on puhtad ja säravad (Sünter, Noormaa 2008, lk 61). Ta võttis aluseks mingi kindla helikõrguse, mille suhtes häälestas järkjärgult kogu pilli. Kuigi üldjuhul ei kõla tema valmistatud pillid omavahel kokku, ei saa öelda, et Teppo määras algheli kõrguse suvaliselt. See käis küll intuiitiivselt, kuid langes alati suhteliselt kitsasse vahemikku. Erinevalt Teppost kasutavad paljud tänapäevased meistrid tempereeritud häälestust. (Uppin 2015, lk 9)

### 1.3 Enimkasutatavad mängutehnikad ja -võtted

Traditsiooniliselt mängitakse lõõtspilli istudes, pill toetub mängija põlvedele. Väga oluline on, et tool, millel mängija istub, oleks sobiva kõrgusega. Enda kogemusest tean, et mugavaim asend on siis, kui istudes on põlveõõnsuse nurk umbes 90°. Liiga kõrgel toolil mängides hakkab pill põlvedelt maha libisema ja liiga madalal toolil vajub pill mängija rindkere vastu. Need mõlemad variandid võivad tuua kaasa krampliku mängu, sest mängija ei saa ebamugava asendi tõttu täielikult pilliloole keskenduda.

On olukordi, kus mängitakse lõõtspilli seistes, näiteks rongkäikudes. Tänapäeval on selleks meistril lastud pilli külge paigaldada spetsiaalsed kinnitused, kust saab õlarihmad läbi panna. Sellisel juhul sarnaneb pillihoid seisva akordionimängija omale. Vanasti õlarihmasid ei kasutatud.

Samuti on pillimehi, kes on lõõtsa pea kohal mänginud, näiteks Kalev ja August Laanesaar. Mänguasend pole eriti mugav, sest nõuab palju jõudu, kuid peo käigus rahva tähelepanu tõmbamiseks on see väga efektne vaatemäng. Muljetavaldav mängutrick on ka see, kui pöörata pill teistpidi: vasak käsi mängib viisiklaviatuuril ja parem käsi mängib saateklaviatuuril. Eriline "leivanumber" on lõõtspilli hoidmine põlvede vahel, mille puhul nii melodiat kui ka saatefaktuuri mängitakse parempoolsel klaviatuuril. Tänapäeval kasutab seda mänguvõtet kõige rohkem Sõmerpalu rahvapillimees Harri Lindmets (s. 1941). Rahvapärase mänguvõttena saab välja tuua mängimise labakinnastes (ERKL 2000 *sub lõõtspill*). Labakindaid kasutati mängutrikina, kuid külma pakasega andsid need ka sooja.

---

<sup>6</sup> Kui tempereeritud häälestuses on oktav jaotatud 12 võrdseks osaks, siis naturaalhäälestuses ei ole häälestusprintsibiiks mitte helikõrguste võrdne jaotumine oktaavis, vaid helikõrguste võnkesageduste omavahelised suhted. Sellest tulenevalt ei kattu üksteisega mitte ükski naturaalse ja tempereeritud helirea aste või intervall peale põhiheli ja oktavi. (Uppin 2015, lk 9)

Lõõtspilli puhul saab sarnaselt Leopold Vigla raamatule "Akordionimängu põhialused" tuua välja kaks tehnilise käsitlemise spetsiifilist põhielementi: tegevusprotsess nuppudel ja lõõtsa funktsioon. Mõlemad elemendid on teineteisega niivõrd seotud, et vaevalt on võimalik neid lahus vaadelda. (Vigla 1963, lk 31) Tegevusprotsess nuppudel jaguneb eraldi veel parema ja vasaku klaviatuuri vahel.

L. Vigla eeskujul toon välja ka põhilised parema käe mänguvõtted. Kuna lõõtspilli ja akordioni klaviatuurid, pillihoid, vahelõõtsa kasutus jm erinevad teineteisest, tegin valiku vastavalt lõõtspilli spetsiifikale. Mänguvõteteks on akordi- ja repetitsioonitehnika (Vigla 1963, lk 42-62). Mainitud raamatus on eraldi toodud välja oktavitehnika, aga mina lisan selle topeltnootide alla. Veel saab parema käe mänguvõtetena uurida rütmilist saatepartiid.

**Akorditehnikaga** mängitakse kolme- ja neljahääelseid akorde, kasutades kolmkõlasid ning selle pöördeid. Tihti kohtab akorditehnikat osade või fraaside lõpus, aga ka vormi keskel.

**Repetitsioonitehnika** all uuritakse seda, kas heli kordumisel mängitakse seda ühe ja sama sõrmega või vahelduvate sõrmedega. Eesti lõõtspillimängijad kasutavad selleks üldiselt ühte ja sama sõrme, kui ei ole just tegemist mõne erilise stiili või välismaa looga (nt Iiri või Šoti lood, kus kiirete nootide jaoks on erinevate sõrmede rakendamine hädavajalik).

**Topeltnoote** kasutatakse lõõtspillimängus väga palju ning neid võib pidada peaaegu sama olulisteks kui meloodiat. See on põhiheliga samal ajal kõlav saatenoot. Põhilisteks intervallideks on tertis ja kvart, aga esineb ka kvinti, seksti, septimit ning oktavit.

**Rütmiline saatepartii** on samuti võtte, mida kohtab tihti. See tekib juhul, kui paremas käes kõlab korraga nii põhimeloodia kui ka saatepartii, mis võib olla ühe-, kahe- või kolmehääline. Vahepeal kõlab see ainult hetkeks, nt ühe kaheksandiku ajal, mõnel korral võib seda kaheksandikest või muudest vältustest koosnevat saatepartiid kuulda mitu takti järjest (vt Joonist 3).



Joonis 3. Näited rütmilisest saatepartiist.

Mänguvõtteid ja -tehnikaid on erineval määral kirjeldatud oma töös Taul (2002) ja Uppin (2015).

#### 1.4 Eesti lõõtspilli repertuaar

Lõõtspillimängijate repertuaar on mitmekesine ja ulatuslik. Sinna kuuluvad laululood, tantsuviisid, palad teiste instrumentide repertuaarist jne. Neid õpitakse eelkõige teistelt pillimeestelt, pidudelt ning helifailidelt. Vanasti, kui pillimees endale meelepärast lugu kuulis, kuid kogu muusikaline materjal meelde ei jäänud, siis mõeldi puuduv osa ise asemele. Põhiline, et pala meeldis ning pill võimaldas mängida.

Üha rohkem hakkas lõõtspill levima koos uueneva tantsukultuuriga maarahva seas, tõrjudes välja senised tantsupillid - torupilli ja viiuli. Populaarseks said uued moodsad valsid, polkad, reinlenderid jms, kuid arendati edasi ka kohalikke labajalavalsilugusid. (Sünter, Noormaa 2008, lk 54) Peale tantsumuusika kasutati lõõtspilli ka külalaulude toetamiseks. Kui mõni sündmus "laulu sisse pandi", siis lauldigi seda just lõõtsa saatel. (Teinbas 1994, lk 12) Tänu sellele mängitakse lõõtspilliga paljusid laululugusid ka instrumentaalselt. Näiteks kui mina käin esinemas, aga pole laulda vaja, siis sel juhul on ikkagi väga hea kasutada enda kavas neid samu palu. Guldžahon Jussufi on öelnud: "Kannel, nagu lõõtspill ja akordiongi, on oma repertuaari saanud rahvalikult laulult. Zoltán Kodály sõnad, et rahvas mängib sedasama, mida laulab, on eesti rahvalike lugude puhul täiesti maksvad." (Jussufi 2007, lk 98)

Lõõtsad, nagu ka muud kindlalt fikseeritud helireaga pillid, aitasid tõhusalt kaasa funktsionaal-harmonilise muusikalise mõtlemise kinnistumisele rahva seas (Tõnurist 1996, lk 43). Lõõtspill soodustas seda veel enam oma kindlakõlaliste vahelduvate akordidega (Särg 2005, lk 153). Herbert Tampere on selle kohta öelnud: "Pill ise teenis aga põhiliselt rahva laiade hulkade muusikalisi vajadusi" (Tampere 1976, lk 11). Et eristada seda 19. sajandi teises pooles peale tunginud uut tüüpi muusikat vanemast rahvamuusikast, võeti selle kohta kasutusele mõiste rahvalik muusika. See hakkas tähistama rahva seas spontaanselt levivaid lugusid, mis olid suhteliselt uued, mõnikord trükis ilmunud ning sageli oli teada ka autor. Mõiste rahvalik hakkas seostuma ka teatud muusikastiiliga, tähistades rõõmsaid ja kergesti meeldejäävaid "kolme duuri" lugusid. (Särg, Johanson 2011, lk 117)

Noorema põlvkonna lõõtspillimängijate repertuaari on tulnud ka minoorised lood. Nende puhul erineb vasaku käe saade, sest kasutada saab ainult bassinuppe (akordid on mažoorised). Vahepeal mängitakse tihedama saatefaktuuri saamiseks kaasa ikkagi ka akorde, aga siis peaks seda tegema väga vaikselt ja lühikeselt, et see minoorset melodiat ei segaks.

Taavi Teinbas on lõõtspilli repertuaarist kokkuvõtvalt öelnud: "Pillimehe mänguvaras võiks olla varasemate pillimeeste lugusid, seltskonnalule, -tantse ja omaloomingut. Igal pillimehel on mingi "leivanumber", mis talle endale meeldib. Alati võiks mängida ka mõnda üldtuntud lugu, millega võimaldatakse äratundmisrõõmu muusikaga vähem kokkupuutunuile. Kavas võiks olla ka mõni uus lugu või uus variant vanast loost, mis kuulajaid üllataks." (Teinbas 1994, lk 59)

## 2 METOODIKA JA VALIM

### 2.1 Andmekogumise meetod

Käesolev seminaritöö on kombineeritud uurimus: „Uurimustöö käigus kogutakse andmeid uuritava nähtuse erinevate külgede kohta kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid meetodeid kombineeritult rakendades” (Õunapuu 2010, lk 7). L. Õunapuu on arvamusel, et „...ei eksisteeri eraldi kvantitatiivset ja kvalitatiivset teadust vaid teadus koosneb kahest loomulikult integreeritud komponendist – kvalitatiivsest ja kvantitatiivsest –, millel on täita oma funktsioon tervikus” (Õunapuu 2014, lk 25).

Kasutasin oma töös A. Laanesaarega tehtud poolstruktureeritud intervjuud, mis "...on osaliselt standarditud vestlus. Standarditus on vajalik intervjuu alustamiseks. Töö käigus selgub, milliseid väärtuslikke andmeid hakkab ilmema ja mida võiks registreerida. Seega algab intervjuu kavakindlalt, kuid kulgeb avatult, lähtudes situatsioonist." (Õunapuu 2014, lk 171-172) Selle intervjuu viis läbi Aino Strutzkin<sup>7</sup> 12.10.1971 raadiosaate "Lõõtspillilugusid August Laanesaarelt"<sup>8</sup> jaoks.

Veel kasutasin dialoogilist intervjuud, mis "...on vaba vestlus, kus mõlemad osapooled arutavad teatavat probleemi selle mõistmise ja lahendamise eesmärgil. (...) Uurija teeb märkmeid intervjuus nähtu ja kuuldu kohta vahetult pärast intervjuud." (Õunapuu 2014, lk 172-173) See on tehtud 2007. aasta suvel A. Laanesaarega Ülo ning Vello Vesi poolt<sup>9</sup>.

A. Laanesaare abikaasa Helmi Laanesaarega (s. 16.01.1932) tegin intervjuud ise. Kaks neist toimusid aastal 2013, varasem on üles kirjutatud minu märkmetena, hilisemast on helifail. Mõlemad on struktureerimata intervjuud, milles "...ainsad intervjuu suunajad on uurimistöö teema ja eesmärk. (...) Struktureerimata intervjuu annab intervjuueerijale suure vabaduse tõstatada uusi teemasid, täpsustada intervjuueeritava mõtteid-vaateid ning küsimusi ümber sõnastada."

---

<sup>7</sup> Aino Strutzkin töötas tol ajal Eesti Raadios.

<sup>8</sup> Saade oli eetris 25.12.1971 I programmis. Eesti Rahvusringhääling tegi võimalikuks kuulata algmaterjali, kuid säilinud on vaid helilõigud sõnalisest osast.

<sup>9</sup> Vennad Põlvamaalt, kes abiellusid ühest perest õdedega. August Laanesaar oli koos poegade nendega nende topeltpulmas pillimeheks. Ülo Vesit enam meie seas ei ole, aga vend Vello tegutseb senini Põlvamaal. Intervjuu toimus Laanesaare enda kodus ja on talletatud laserplaadile, mis asub hetkel töö autori erakogus.

(Õunapuu 2014, lk 172) Kolmas, poolstruktureeritud intervjuu, on tehtud temaga 2016. aasta veebruaris. Informatsiooni täpsustamiseks helistasin Helmi Laanesaarele. Poolstruktureeritud intervjuud tegin veel lõõtspillimeistri Heino Tartesega ning A. Laanesaare laste Ülle, Kalevi ja Üloga. Heino Tarteselt sain eelkõige infot pillide ehituse ning häälestuse kohta. Ülle Kooli eluloo täpsustuste jaoks helistasin talle või lihtsalt kodus olles küsisin fakte üle.

August Laanesaare mängitud muusikapala salvestise sain Eesti Rahvaluule Arhiivist (edaspidi ERA). See on salvestatud 1985. aastal Ain Urbeli<sup>10</sup> poolt. Ülle pillimängu filmisin ise 1.02.2015, paralleelselt salvestas Mihkel Pilt<sup>11</sup>. Minu mängitud versiooni on filminud ja salvestanud Mihkel Pilt 27.01.2016.

## 2.2 Uurimisprotsessi kirjeldus

Käesoleva seminaritöö teema uurimise protsess toimus ajavahemikul 23.09.2013 - 20.02.2016. Salvestiste põhjal noodistasin valsipopurrii "Meremehe seiklus" (edaspidi popurrii). Helifailide tempode aeglustamiseks kasutasin *Adobe Audition* programmi. Popurriid noodistasin esialgu käsikirjana, hiljem tegin puhtandid noodistusprogrammiga *Sibelius 7*. Paralleelselt toimus pidev salvestiste ülekuulamine, paranduste ning täpsustuste tegemine. Sellele järgnes mängijate esitatud versioonide analüüsimine ja võrdlemine.

## 2.3 Valimi moodustamine ja kirjeldus

Valim on moodustatud kolmest lõõtspillimängijast, kes on samast suguvõsast, kuid erinevatest põlvkondadest - August Laanesaar (minu vanaisa), Ülle Kool (minu ema), Kristi Kool (mina). Loo valikus lähtusin eelkõige enda vanaisast August Laanesaarest, keda meie hulgas enam ei ole, kuid kelle repertuaar on tänu helifailidele osaliselt säilinud. Nähes, et ERA salvestiste nimekirjas oli mitmeid lugusid, mida ka minu ema Ülle ja mina teame ning oskame mängida, otsustasin valida kolmest valsist koosneva popurrii.

---

<sup>10</sup> Ain Urbel töötas salvestamise ajal ERA-s helitehnikuna. Tegemist oli arhiivi välitöödega Kambja kihelkonnas. Antud töös kasutatud salvestis on ERA-s nummerdatud M2-3912--02--valss.

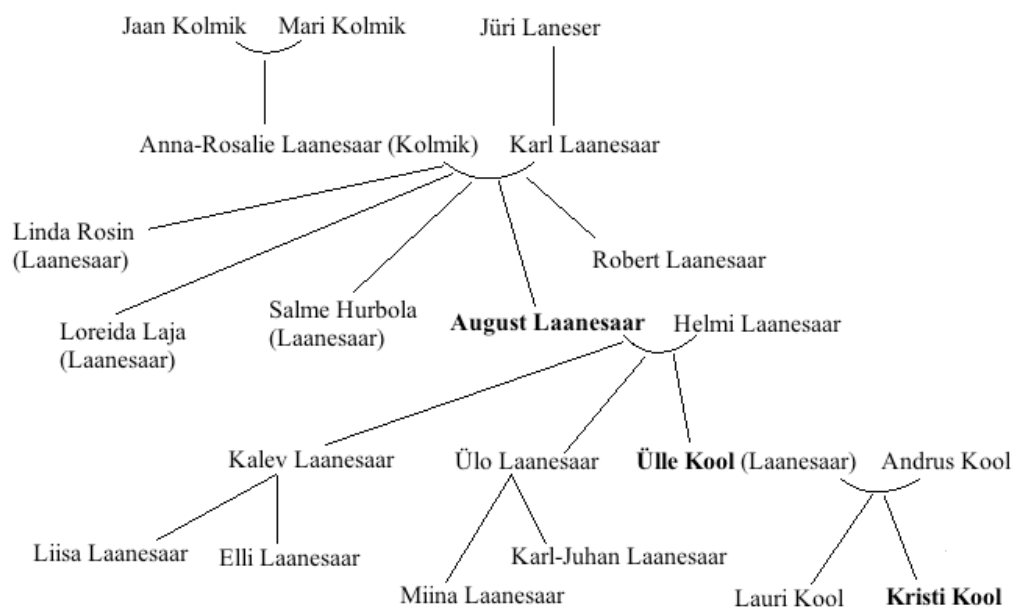
<sup>11</sup> Mihkel Pilt (s. 13.03.1987) on Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia üliõpilane. Ta õpib kitarri jazzmuusika erialal.

Kuna töö algprotsessist alates teadsin, keda valimina kasutan, on tegemist ettekavatsetud valimiga, mida Lembit Õunapuu kirjeldab nii: "Ettekavatsetud valimi liikmeid valib uurija, lähtudes oma teadmistest, kogemustest ning eriteadmistest mõne grupi kohta. Populatsioonist püütakse leida kõige tüüpilisemad esindajad." (Õunapuu 2014, lk 143) Toetudes asjaolule, et valimi puhul on tegemist minu perekonnaga, siis kujunes see tagantjärele ka mugavusvalimiks, kuhu "...kaasatakse liikmeid nii-öelda mugavalt, uurijale kergesti kättesaadavate huvialuste hulgast (nt pereliikmed, töökaaslased jne)" (Õunapuu 2014, lk 142).

### 2.3.1 August Laanesaare elulugu

August Laanesaar<sup>12</sup> sündis 3. jaanuaril 1926. aastal Põlvemaal Valgjärve vallas Tõdu külas<sup>13</sup> Metsavahi talus. Ta oli viielapselises peres neljas laps. Vanemad Anna-Rosalie ja Karl olid talupidajad.

Töös kasutatavates nimedes paremini orienteerumiseks on järgnevalt toodud skeem, kuhu on üles kirjutatud A. Laanesaar, tema abikaasa, vanemad, vanavanemad, õed-vend, lapsed ja lapselapsed.



Joonis 4. August Laanesaare suguvõsa.

<sup>12</sup> A. Laanesaare eluloo info pärineb intervjuudest tema endaga, Helmi, Ülo, Kalev Laanesaarega ja Ülle Kooliga. Kuna temast on paberkuul vähe materjali, siis kasutasin ära ka Põlvamaa ajalehe Koit artikli, mille on koostanud S. Mälli 1973. aastal.

<sup>13</sup> Vahepeal Kiidjärve vald, praegu Kõlleste vald ja Voorepalu küla.

8-aastaselt läks August Laanesaar Voore algkooli, kus käis viis klassi. Sama vanalt hakkas õppima kannelt, mida õpetas talle isa Karl<sup>14</sup>. Pill, millega poiss mängimist alustas, oli tema isa lelle oma. Aastaid hiljem leidis Laanesaar ühe kandle ise metsast. Enda oskuseid demonstreeris noormees koolipidudel, kirmastel ja rahvatantsijaid saates. Kandlele lisandus peagi juurde lõõtspill, mida sai proovitud erinevate külapidude ajal, kui vanem lõõtsamees Leonhard Kiisk oli mängimisest väsinud. Alles 1955. aastal sai ta osta endale esimese "lõõtsakrapi"<sup>15</sup>, hiljem lisandus juurde veel erinevaid pille, ka August Teppo valmistatud kolmerealine lõõtspill. Nii kandle- kui lõõtsamängu esimeseks looks oli "Perekonna valss".

Alates 6. klassist asus noormees õppima Kambjasse, kus ta võttis osa ka mandoliiniorkestrist Albert Ütsi eestvedamisel. 1940. aastal lõpetas Kambja kooli ja samal kevadel mängis August Laanesaar Karilatsi puhkpilliorkestris baritoni<sup>16</sup>, kus üheks õpetajaks oli Meier (eesnimi teadmata). Enne seda sai ta tunde ka Meinhart Jõesaarelt. Puhkpilli mängis ta noodist (Mälli 1973). Ka poeg Kalevile meenus, et isa pidi teadma, kus asuvad noodijoonestikul noodid, sest kooli ajal tegi Ütsi õpilastele viisidiktaate. Sügisel tahtis Laanesaar minna Tartusse muusikakooli katsetele, kuid kuna ukse taga kuulis, et seal on vene keele eksami nõue, siis enda põikpäisusest loobus sellest mõttest ja tuli tulema.

Lisaks pillimängule pakkus Laanesaarele lapsest saadik huvi kõik, mis puudutas põllu- ja talutöid. Juba 1940. aastal kaevas poiss enda kodus kraave, et isa aidata. 1944. aastal läks ta tööle teedevalitsusse. Seal töötas kuni Helmi Laanesaarega (neiupõlvenimi Tomson) abiellumiseni aastal 1957, mil asus tööle Kiidjärve metskonda. Sealt läks ta peagi üle Voldemar Sassi nimelisse sovhoosi metsatööliseks. A. Laanesaar on maatöö ja pillimängu sidumise kohta ise öelnud: "Peaasi, kui on tervist, siis võid kõike teha. Eks amet omajagu raske muidugi, kätele ja sõrmedele teeb liiga, aga harjutamine annab pillimeheosavuse tagasi. Maatöö ja muusika, need on mu eluseltsilised. Nii nagu sai õpitud esimesed saladused leiva kasvatamiseks, nii taltsusid kaheksa-aastasena sõrmede all kandlehelid, kui rahvatantsu tuli saata." (Mälli 1973)

1958. aastal sündis perre esimene poeg Kalev, kolm aastat hiljem teine poeg Ülo ning kõige noorem laps, tütar Ülle, sündis aastal 1967. Kui pojad olid vanemaks saanud, moodustati ansambel Kolmik ja käidi kolmekesi koos esinemas, kuid kui Kalev ning Ülo läksid õppima

---

<sup>14</sup> Isa Karl ja vanaisa Jüri oskasid mängida ka viiulit.

<sup>15</sup> Meister teadmata, aga oli teppo-tüüpi pill (Tartes 2008, lk 47).

<sup>16</sup> Bariton - vaskpuhkpill.

Heino Elleri nimelisse Tartu muusikakooli, jäi neid mänge aja puuduse tõttu vähemaks. Sel ajal avastas Laanesaar enda jaoks korneti. Ta õppis seda paar nädalat väga suure himuga, aga kui oli ühel ööl mõelnud, et kus selle pilliga esinema hakkab, siis jättis harjutamise pooleli. Tol ajal enam puhkpilliorkestrit läheduses ei tegutsenud.

A. Laanesaar mängis lõõtsa, kannelt ning akordionit erinevatel pidudel: sünnipäevadel, pulmades, rahvamajades, külapäevadel, kirmastel, rahvatantsijatele saateks ja isegi Tallinna linnahallis. Korduvalt lõbustas ta inimesi pärast Karilatsi kinoseansi, kui haaras põuetaskust suupilli ja mängis seda keset saali, rahvas ümberringi tantsis. Lisaks esinemistele kodukandis käis ta enda pillimänguga inimesi rõõmustamas veel Mustvees, Jõgeval, Rannu kandis, Rõuges ning kaugemal veelgi. Laanesaar osales aeg-ajalt üle-eestilistel lõõtspillipäevadel Tartus, samuti võttis ta osa võistumängudest Võrus, Tartus, Viljandis ja mujalgi. A. Laanesaar käis koos poja Üloga Tallinnas võistlusel, kus võideti ka esikoht<sup>17</sup>. Poeg mängis Vello Juhkasonilt<sup>18</sup> saadud kandlega ning Laanesaar metsast leitud kandlega. Esinema kutsumiste kohta ütles ta ise: "Vanasti ju kutsuti ainult tuttavat, sest ega võõras ei teadnud sind ju kuskilt otsida."

August ei pidanud arvet, mitu esinemist tal eluaja jooksul oli. Ainuüksi pulmades mängimisi, kus ta tihti pidas ka pulmaisa ja naljamehe ametit, oli olnud vast paarsada. Tema repertuaaris olid enamjaolt valsid, polkad ja reinlenderid, mida ta kuulis pulmades, raadiost ning noorte pidudel. Pillimängu juurde kuulus alati ka laulmine.

Viimane avalik esinemine oli Laanesaarel 2007. aasta augustis Talvikese küla kokkutulekul. Ta oli Vastse-Kuuste eakate klubi Eite-Taati auliige ja pillimees. August Laanesaar suri 18. jaanuaril 2008. aastal ning on maetud Kambja kalmistule.

### **2.3.2 August Laanesaare pilli ehitus ja häälestus**

Antud töös kasutatud salvestised on mängitud sisse Johannes Kederi (1907 - 1980)<sup>19</sup> poolt valmistatud kolmerealise pilliga, mille Laanesaar ostis endale 1959. aastal. Kuna pole teada pilli praegune asukoht, siis antud töö autor ei saa tuua välja materjale, mida valmistamisel on

---

<sup>17</sup> Eesti NSV maa kunstilise isetegevuse ülevaatuse laureaat 1974.

<sup>18</sup> Vello Juhkason: aastast 1937 või 1938 on perekonnanimi Salumets seoses nimede eestistamisega. August Laanesaar teadis teda seetõttu, et ta elas naaberkülas.

<sup>19</sup> Poeg Ülo teadis rääkida, et pole täiesti kindel, et see oli Johannes Kederi pill, aga seda arvatakse pilli välimuse ja tämbri põhjal.

kasutatud. Samuti pole teada, kas pill oli kahe- või kolmekooriline ning mitmest häälest koosnesid vasaku käe akordid. Olemasolevate fotode järgi saab kokku lugeda paremal klaviatuuril olevate nuppude täpse arvu, mis on 31. Samuti on näha ja ka poeg Kalev teadis rääkida, et vahelõõts ei olnud ühte tooni, vaid oli mitmevärviline. Enne pilli edasi müümist oli vahelõõts olnud suhteliselt halvas olukorras ning lasi seetõttu palju õhku läbi. Salvestistelt on kuulda, et sellel pillil on G-duuri diatooniline häälestus (vt Lisa 2, lk 38). Kuna aga Kederi valmistatud lõõts on kolmerealine, siis vaadata tuleks vaid I, II ja III rea nuppe. Samuti peab arvestama, et kui skeemil oleval pillil on nuppude arvud vastavalt I, II ja III reale 9, 10, 11, siis A. Laanesaare pillil on need 10, 11, 10.

### 2.3.3 August Laanesaare kasutatavate mänguvõtete kirjeldus<sup>20</sup>

Laanesaar mängis lõõtspilli istudes<sup>21</sup>, toetades selle enda põlvedele. Pidudel musitseeris ta ka nii, et hoidis pilli pea kohal. Samuti on Laanesaar mänginud seistes, õlarihmu ta ei kasutanud.

Paremas käes kasutab ta kõige enam 2., 3. ja 4., vähem 5. sõrme<sup>22</sup>. Pöialt ei kasuta, see toetub klaviatuuri välisservale. Mängu rikastamiseks rakendab Laanesaar topeltnoote. Intervallidena kõlavad tertsid, kvardid, kvindid, sekstid, septimid ning oktavid. Teise võttena on esindatud kolmehäälne akorditehnika, millega ta on mänginud toonika ja dominandi kolmkõlasid pööretega. Kahehäälsel rütmilist saatepartiit on ta kasutanud ainult hetkeks.

Vasaku käega mängib ta saatefaktuuri, mis koosneb põhibassist ja selle akordist. Bassi vajutab ta 3. sõrmega ning akordi 2. sõrmega. Koos põhibassiga mängib ta alati kaasa sama helistiku akordi. Vestlustest tema lastega on teada, et õhuklappi ta ei kasutanud. Järgmisel joonisel on toodud A. Laanesaare vasaku käe saatefaktuur.



Joonis 5. August Laanesaare vasaku käe saatefaktuur.

<sup>20</sup> Kõigi kolme mängija puhul lähtun ainult antud töös kasutatavast popurriist. Põhjalikult on mänguvõtted koos näidetega lahti kirjutatud peatükkides 3.2.1 (lk 24), 3.2.2 (lk 25) ja 3.2.3 (lk 27).

<sup>21</sup> Kuna Laanesaare versioonist pole videot, siis kasutasin pillihoiu ja sõrmestuse uurimiseks enda ema kaameraga tehtud videoid. Näitena toon valsi "Las jääda nii kui oli" (vt Lisa 7, lk 55).

<sup>22</sup> Kasutan Asta Õime artiklis välja toodud sõrmede nimetusi ja numbreid (Õim 2007, lk 41-45): pöial - 1; esisõrm - 2; kesksõrm - 3; nimetu sõrm - 4; väike sõrm - 5.

### 2.3.4 Ülle Kooli elulugu

Ülle Kool<sup>23</sup> (neiupõlvnimi Laanesaar) sündis 2. veebruaril 1967. aastal Tartus. Kuni 1. klassini elas ta koos vanematega Põlvamaal. 1974. aastal alustas kooliteed Tartu 7. keskkoolis (praegune Karlova kool) ja elas sel ajal koos vanaema Mariega. Ü. Kool õppis muusikaklassis ning samas koolis alustas ta ka klaveriõpinguid ning akordioniõpinguid. Lapsest saadik on ta laulnud erinevates laulukoorides.

Pärast keskkooli lõpetamist läks Ü. Kool Tartu Ülikooli, kus õppis ühe aasta kaubanduslikku raamatupidamist. Edasi suundus ta tööle firma kauplusesse "Arenge", kus tegutses 1991. aastani, mil sündis poeg Lauri. Enne seda, 1988. aastal, sai Ü. Kool tuttavaks oma tulevase abikaasa Andrus Kooliga, kui käis pulmas<sup>24</sup> lõõtsa mängimas. 1990. aastal toimusid nende endi pulmad. 1992. aasta sügisel sündis tütar Kristi ning aasta hiljem kolis perekond Kool elama Tartumaale. Uues elukohas läks Ü. Kool tööle kohalikku kauplusesse ja samal ajal tegutses koos abikaasa Andrusiga aktiivselt looma- ning talupidamisega. Pärast seda, kui Ülle Kool asendas mõned korrad Kõrveküla postiljoni, võttis ta selle ameti üle.

Lõõtsamängu proovis Ü. Kool esimest korda 13. aastasena. Avatavasti jäi tol korral harjutamine katki, sest pill oli liiga suur ja raske. Uuesti proovis ta seda mängida, kui käis 9. klassis. Esimese tasulise esinemise sai Ü. Kool keskkooli viimases klassis, kui käis venna Kalevi asemel pulmas lõõtsapilli mängimas. Pärast seda tegi ta tihedalt koostööd peokorraldaja Maie Pajustega. 1985. aastal sai Ü. Kool esineda Vanemuise kontserdimajas, kus toimus 7. keskkooli aastapäeva pidu. Tihe esinemiste periood oli aastatel 1986-1990, pärast seda jäi lõõtsapillimäng tahaplaanile, sest pere, töö ja talupidamise kõrvalt ei jäänud selleks aega.

Aastal 2005 loodi Väägvere külakapell<sup>25</sup>, mille juhendajaks on senini Ü. Kool. Kuna repertuaari valikus peab paljuski lähtuma just lõõtsapilli võimalustest ja ema hääleulatusest, siis valib ta loodise. Mängitakse vanu seltkonnatantse kui ka autoriloomingut. Ette on tulnud koostööprojekte rahvatantsijate ja laulukooridega, kellega koos on lisaks Eestile käidud esinemas Itaalias, Ungaris, Lätis, Kreekas, Austrias, Poolas ning Saksamaal. Seoses kapelliga on ema hakanud lõõtsa mängima veel rohkem kui nooruspõlves ja ta käib palju esinemas ka koos minuga.

---

<sup>23</sup> Ülle Kooli eluloo info pärineb intervjuust ja vestlustest tema endaga.

<sup>24</sup> Abiellujateks olid Anneli ja Aivo Mikk. Ü. Kool sattus sinna pulma mängima peokorraldaja Maie Pajuste kaudu, Andrus Kool oli külaline.

<sup>25</sup> Lisaks lõõtsapillile kõlab selle ansambli põhikoosseisus veel viiul, duurkannel, basskitarr ja jauram.

### **2.3.5 Ülle Kooli pilli ehitus ja häälestus**

Ü. Kool mängis enda versiooni isa Augusti kõige viimase pilliga, mille valmistas 1990. aastal Puhja pillimeister Priidu Korberg (14.11.1923-13.08.2009). Kuigi Üllel on sama pillimeistri 2003. aasta pill, arvas ta, et isa oma kõlab paremini.

Korberg valmistas pilli kolmekoorilisena. Vahelõõtsa otsaraamid on saarepuust, korpus on pealt vineerist. Ornamentika ja nuppude tegemiseks kasutas ta messingut. Vahelõõtsa tegi meister elektrotehnilisest papist ning erinevalt enamikest pillimeistritest, kes panevad selle juppidest kokku, oli tema eriline oskus teha seda ühest tükist. Otsalaua ning vahelõõtsa fikseerimiseks on meister paigaldanud spetsiaalsed tapid. Korberg on pilli sisse pannud bajaani keeled ning nende kinnitamiseks on ta kasutatud mesilasvaha. (Tartes 2016)

Lõõtsal on E-duuri diatooniline häälestus (vt Lisa 2, lk 38). Kuna skeem on tehtud G-duuri pilli järgi, siis asuvad selle konkreetse Korbergi valmistatud lõõtsapilli kõik noodid 1,5 tooni madalamal (G=E). Erinevalt skeemi kahekoorilisest lõõtsast heliseb sellel pillil kolmekoorilisuse tõttu iga nupu all kolm oktavitesse häälestatud samanimelist nooti. Erinevuseks on ka see, et I ja II real on üks nupp rohkem. Vasaku klaviatuuri iga bassinupu heli koosneb kolmest keelest, mis on häälestatud kõrvuti oktavitesse. Igale akordinupule vibreerib korraga kuus keelt, mille helikõrgused on meistri poolt fikseeritud. Akordide meloodilised seisud varieeruvad (ülesehitus on mõndadel akordidel sama, aga mitte kõigil).

### **2.3.6 Ülle Kooli kasutatavate mänguvõtete kirjeldus**

Ü. Kool mängib pilli istudes. Istekoha kõrgus on tema jaoks oluline ning seetõttu kasutab ta tooli asemel tihti hoopis pilli kohvrit, mis on sobiva kõrgusega. Rongkäikudes on ta mänginud seistes, kasutades selleks spetsiaalselt pilli külge kinnitatud õlarihmu.

Paremas käes kasutab ta kõige enam 2., 3. ja 4., vähem 5. sõrme. Pöialt ei kasuta, see toetub klaviatuuri välisservale. Mänguvõtetest leidub sarnaselt tema isa mängule palju topeltnoote ja akorde. Topeltnootidest on esindatud terts, kvart, kvint, sekst, septim ning oktav. Akordide kasutus on Ü. Koolil rikkalikum kui isa Augustil. Ta on lisaks kolmehäälsetele akordidele kasutanud ka neljahäälset toonika kolmkõla põhikujuna ja sekstakordina. Ü. Kooli akorditehnika on mitmekesisem veel selle poolest, et tema mängus kõlavad kõrvalkolmkõlad. Ühe-, kahe- ning



Kuninglikus Konservatooriumis (Royal Conservatoire of Scotland), kus minu õpetajateks olid Ian Muir ja James Ross. Koosseisud, milles mängin lõõtspilli, on Väägvere külakapell, Duo Suits&Kool, Estonian Folk Orchestra, Trio KoLM.

### **2.3.8 Kristi Kooli pilli ehitus ja häälestus**

Minu lõõtspilli meister on Savernas tegutsev mees Heino Tartes (s. 19.02.1952). 2010. aasta pill, mis spetsiaalselt minule valmistatud, on Tartese pillidest järjekorras kahekümmes. Pilli korpus on vineerist. Otsalaua raamid ja klaviatuur on pöögipuust, vahelõõts on elektrotehnilistest papijuppidest kokku pandud ning selle voldiraamid on kasest. Ornamentika on tehtud nikeldatud messingust, vahelõõtsa servade ja nurkade kaunistused on roostevabad. Pilli servades oleva nõorkandi valmistas Tartes mustast tammest ning kasest. Terasest keeled tellis ta Itaaliast. Pilli sees olev lõõtspilli kinnitus on metallist. Osade liimimiseks on kasutatud PVA liimi ja hääleraua vaha.

Minu pillil on G-duuri diatooniline häälestus (vt Lisa 2, lk 38). Igale viisinupule vastab kaks kõrvuti oktavitesse häälestatud keelt, sest pill on kahekooriline. Vasaku klaviatuuri iga bassinupu heli koosneb kolmest keelest, mis on häälestatud samuti kõrvuti oktavitesse. Igale akordinupule vibreerib korraga viis keelt ning akordid on erinevate meloodiliste seisudega.

### **2.3.9 Kristi Kooli kasutatavate mänguvõtete kirjeldus**

Lõõtspilli mängin istudes, pill toetub põlvedele. Eelistan alati tooli, millel mängides minu põlveõõnsused oleksid täisnurga all ja kus poleks käetugesid. On ette tulnud olukordi, mil pean istudes jalgu hoidma kikivarvukil või panema ühe põlve üle teise, et vältida lõõtspilli mahalibisemist. Minu arusaam mugavast istumisasendist sarnaneb paljuski ema Üllele, kelle jaoks on ergonoomilisus samuti väga oluline.

Paremas käes kasutan 2., 3. ning 4., vähem 5. sõrme. Põialt ei kasuta, see toetub klaviatuuri välisservale. Mänguvõtetest kasutan topeltnoote, rütmilist saatepartiit ja akorde. Topeltnootidest on esindatud terts, kvart, sekst ning oktav. Sarnaselt vanaisale olen kasutanud ainult kolmehäälsid akorde ja minu mängus kõlavad toonika ning dominandi sekstakordid. Ühe- ja kahehäälsed rütmilised saatepartiit kasutan palju ning selle sõrmestus varieerub.

Vasakus käes kasutan 4. sõrmega mängitavat põhibassi ja 3. sõrmega selle juurde kuuluvat akordi (vt Joonis 7). Koos põhibassiga mängin alati kaasa ka sama helistiku akordi. Põial toetub üldiselt klaviatuuri välisservale, kuid kui on vaja reguleerida vahelõõtsas olevat õhku, kasutan põialt klaviatuuri taga asuva õhuklapi vajutamiseks. Järgnevalt toon enda vasaku käe saatefaktuuri.



*Joonis 7.* Kristi Kooli vasaku käe saatefaktuur.

### 3 LÕÕTSPILLIMÄNGIJATE ESITATUD POPURRII KIRJELDUS JA ANALÜÜS

#### 3.1 Analüüsi parameetrite tutvustus

Kolme muusiku mänguvõtete ja muusikaliste aspektide analüüsimiseks ning võrdlemiseks kasutan lähtematerjalina kolmest tuntud 100-aasta vanusest valsiloost koosnevat popurriid. Eelnevas valikus lähtusin järgmistest kriteerimitest: 1) valida välja repertuaar, mis on ühine kõigil kolmel mängijal; 2) leida pala, milles tundub muusikalist materjali olevat kõige rohkem. Kuna see popurrii koosneb kolmest valsist, siis see saigi otsustavaks.

Lugude noodistused on tehtud töö autori poolt. Analüüsitavateks elementideks on loo helistik, vorm, tempo, kestus, läbimängude arv, rütmikujundid, harmoonia (v. käsi), mängutehnika ja -võtted ning vahelõõtsa kasutus. Harmoonia analüüsimisel kasutan klassikalise harmoonia süsteemi, kus põhifunktsioone märgitakse Rooma numbritega I - toonika, IV - subdominant ja V - dominant.

#### 3.2 Popurrii "Meremehe seiklus"

Analüüsimiseks kasutan poppurriid kolmest valsiloost, mida kutsutakse "Meremehe seiklus"<sup>27</sup> nime all. Aino Strutzkini vestlusest lõõtspillimängija Karl Kikasega tuleb näiteks välja, et Kikas õppis antud lugude põimiku samanimelise valsipopurrii järgi grammofooniplaadilt. Esimese valsi pealkiri pole teada, aga ta laulis natuke loo algust ja sõnadeks olid "adjöö, adjöö mu kallike." Teisele valsile sarnaneb väga lugu "Kenas roosiaias", mis on Väikeste Lõõtspillide Ühingu poolt tuntuks lauldud. Popurrii kolmas valss<sup>28</sup> on vene romanss "Serenaad", mida tuntakse ka pealkirjade "Kitarre käes ja mantel üle õla" ning "Vana sann" all.

Antud töös uuritud versioonides toimub vormiosade jaotus valsside kaupa: I valss on A osa, II valss on B ja C osa ning III valss on D ja E osa. Kõigi kolme mängija harmoonia- ja vahelõõtsaanalüüsid on toodud osade kaupa (vt Lisa 4, lk 51).

<sup>27</sup> I ja II valssi on noodistatud ka noodivihikus "Rahvapärased pillilood" (Uppin 2011, lk 43). III valsi noodistuse näidet on võimalik vaadata "Lustilauliku" I osast (2000, nr 49).

<sup>28</sup> Valsi III osast on kirjutatud Kaisa Nõges oma seminaritöös (Nõges 2015, lk 34).

### 3.2.1 August Laanesaare versioon

Lugu on mängitud G-duuris ja selle taktimõõt on 3/4 (vt Lisa 3). Tempo on suhteliselt rahulik, veidi kiirenev. Järgnevalt on toodud loo ülesehitus, jaotus läbimängudeks ning neile vastavad taktinumbrid.

Vorm: ABCA<sub>1</sub>DEA<sub>2</sub>B<sub>1</sub>C<sub>1</sub>A<sub>3</sub>B<sub>2</sub>C<sub>2</sub>

A (t. 1-32)

BC (t. 33-40; 41-56)

A<sub>1</sub> (t. 57-88)

DE (t. 89-101; 102-131)

A<sub>2</sub> (t. 132-163)

B<sub>1</sub>C<sub>1</sub> (t. 164-171; 172-187)

A<sub>3</sub> (t. 188-219)

B<sub>2</sub>C<sub>2</sub> (t. 220-227; 228-243).

Parem käsi mängib *legatos* või *non legatos*, aegajalt esineb ka *staccatot*. Järgnevalt on toodud August Laanesaare poolt kasutatud mängutehnikad ja -võtted paremas käes.

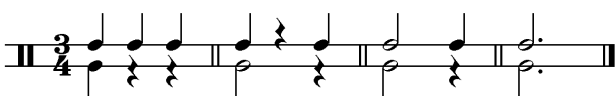
- A. Laanesaare mängus on palju topeltnoote. Esimeses valsis kõlavad kvardid (vt takte 6, 22), kvint (vt takti 3), sekstid (vt takte 14, 19, 30), tertsi (vt takti 27) ja septim (vt takti 30). Teises valsis lisanduvad juurde ka oktaavid (vt takte 34, 38). Eelmainitud intervalle kohtab ka järgnevates läbimängudes. Esindatud on pidega topeltnoot, milles takti kolmandal löögil olev põhiheli muutub järgmises taktis tänu pidele saatenoodiks (vt takte 88-90).
- Veel kasutab Laanesaar kolmehäälset akorditehnikat. Esimeses valsis on esindatud toonika kvartsekstakord (vt takti 3) ning sekstakord (vt takte 4, 15, 16, 20, 31, 32). Samuti on näha dominandi sekstakordi, milles puudub kvint ja dubleeritud on tertsi oktav kõrgemal (vt takte 7, 8, 12, 23, 24, 28). Osas C<sub>1</sub> tuleb juurde veel dominandi kolmkõla (vt takti 179) ning osas B<sub>2</sub> toonika sekstakord, milles puudub kvint ja dubleeritud on tertsi oktav kõrgemal (vt takte 226, 227).
- Kahehäälsel saatepartiil on näha hetkeks taktis 75. Kuna video puudub, siis kindlat sõrmestust ei tea, aga võimalusi, kuidas seda mängida, on kolm: 1) põhiheli on mängitud 5. ning saade 4. ja 3. sõrmega; 2) põhiheli jaoks on 5. ja saate jaoks 3. ning 2. sõrm; 3) põhiheli on mängitud 4. ning saade 3. ja 2. sõrmega.

Järgnevalt toon välja 27 rütmikujundit, mida A. Laanesaar on paremas käes kasutanud.



Joonis 8. August Laanesaare paremas käes kasutatud rütmikujundid.

Vasaku käe üldiseks saatefaktuuri rütmikujundiks on neljandikud (vältus), mis koosnevad põhibassist ja selle akordist. Fraaside või osade lõppudes on vältusi muudetud nii, et teise neljandiku asemel on paus akordis ning bass kõlab alates takti algusest kahelöögilisena (vt takte 8, 80). Taktides 16, 32, 56, 72, 88, 116, 131, 147, 163, 187, 203 ning 219 on põhibass koos akordiga esimesel ja teisel löögil ning kolmandal löögil on ainult akord. Loo viimases taktis on kolmelöögiline bass ja akord korruga. Järgnevalt toon välja 4 rütmikujundit, mida August Laanesaar on popurii mängimisel vasakus käes kasutanud.



Joonis 9. August Laanesaare vasakus käes kasutatud rütmikujundid.

### 3.2.2 Ülle Kooli versioon

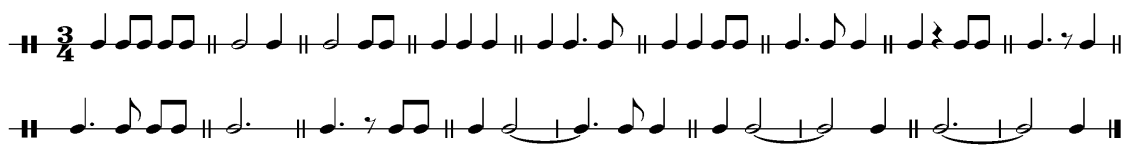
Lugu on mängitud A-duuris ja selle taktimõõt on 3/4 (vt Lisa 3). Tempo on suhteliselt ühtlaselt rahulik. Järgnevalt on toodud loo ülesehitus, jaotus läbimängudeks ning neile vastavad taktinumbrid.

Vorm: ABCB<sub>1</sub>C<sub>1</sub>A<sub>1</sub>DED<sub>1</sub>E<sub>1</sub>  
 A (t. 1-32)  
 BC (t. 33-40; 41-56)  
 B<sub>1</sub>C<sub>1</sub> (t. 57-64; 65-80)  
 A<sub>1</sub> (t. 81-100)  
 DE (t. 101-114; 115-144)  
 D<sub>1</sub>E<sub>1</sub> (t. 145-158; 159-188).

Parem käsi mängib *legatos* või *non legatos*, aegajalt esineb ka *staccatot*. Järgnevalt on toodud Ü. Kooli poolt kasutatud mängutehnikad ja -võtted paremas käes.

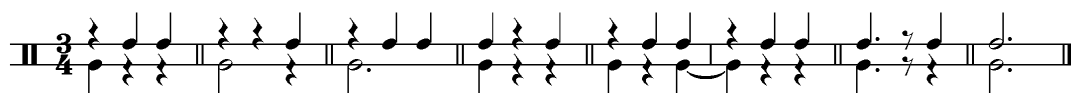
- Topeltnoote esineb Ülle Kooli valsipopurriis külluslikult. Esimeses valsis kõlavad tertsid (vt takte 7, 8, 23, 24), sekstid (vt takte 6, 14, 22, 28, 30), septimid (vt takte 6, 11, 22, 27) ja oktaavid (vt takte 3, 4, 11, 19, 27). Teises valsis lisanduvad juurde kvardid (vt takte 42, 48, 50, 66, 72, 74) ning kvindid (vt takte 42, 50, 66, 74). Eelmainitud intervalle kohtab ka järgnevates läbimängudes. Sarnaselt A. Laanasaare popurriile on ka Ü. Kool kasutanud pidega topeltnooti, milles takti viimasel kaheksandikul olev põhiheli muutub tänu pidele järgmise takti esimese löögi saatenoodiks. Seda on näha taktides 79-80.
- Akorditehnika on Ü. Kooli mängus väga mitmekesine. Ta on kasutanud nii põhi- kui kõrvalkolmkõlasid ja lisaks kolmehäälsetele akordidele leidub tema mängus ka neljahäälseid. Toonika kolmkõla sekstakordi kujul on taktides 15, 16, 31, 32, 34, 35, 58, 59, 95, 96, 99, 100, 143, 144, 187. Samanimeline akord, milles aga puudu kvint ja dubleeritud on tertsi oktav kõrgemal, on taktis 19. Neljahäälset toonika sekstakordi, milles on dubleeritud tertsi oktav kõrgemal, näeb taktides 39, 40, 63, 64, 187. Veel on esindatud kolmehäälne toonika põhikuju (vt takte 138, 167, 182). Ü. Kool on kasutanud ka neljahäälset toonika põhikuju, milles dubleeritud on priimi oktav kõrgemal (vt takte 40, 64, 138, 167, 182, 188). Kolmehäälsetest akordidest leidub tema mängus veel toonika kvartsekstakorde (128, 129, 158, 172, 173), subdominandi põhikuju (vt takte 118, 133, 162, 177), teise astme põhikuju (vt takte 111, 155) ning seitsmenda astme põhikuju (vt takte 109, 110, 153, 154).
- Ühehäälsed rütmilised saatepartiid, milles 4. sõrm mängib põhiheli ja 2. sõrm hetkeks saadet, on näha taktides 7, 23, 87, 183. Samuti on ühehäälsed saatepartii taktides 47, 71, 113, 120, 135, 136, 149, 150, 164, 179, kuid meloodia nooti mängib 3. ja saadet 2. sõrm. Huvitav on takt 20, milles põhimeloodia on mängitud oktaavis 2. ja 5. sõrmega ning saatenooti mängib 4. sõrm. Kahehäälsed saatepartiid, milles 4. sõrm mängib meloodia nooti ning 3. ja 2. sõrm saadet, esineb kõige rohkem (vt takte 15, 31, 95, 99, 101, 102, 103, 109, 111, 118, 128, 133, 143, 145, 146, 153, 155, 157, 162, 172, 177). Kolmehäälsed saatepartiid, milles 5. sõrmel on põhiheli ja 4., 3. ning 2. sõrmel saade, on näha taktides 39 ja 63. Taktis 148 mängib Ü. Kool kohe koos põhiheliga kaasa ka tertsi allpool oleva noodi, ning seetõttu on tekkinud olukord, kus 4. ja 3. sõrm hoiavad põhihelisid ning saadet teeb 2. sõrm.

Järgnevalt toon välja 15 rütmikujundit, mida Ü. Kool on paremas käes kasutanud.



Joonis 10. Ülle Kooli paremas käes kasutatud rütmikujundid.

Vasaku käe saatefaktuuri rütmikujundiks on neljandikud, mis koosnevad põhibassist ja selle akordist. Fraaside või osade lõppudes on faktuuri muudetud nii, et teise neljandiku asemel on paus akordis ning bass kõlab alates takti algusest kahelöögilisena (vt takte 16, 32, 80, 100, 144). Osade keskel on mõndades kohtades hoitud bassi kinni terve takt ehk kolm lööki, kuid akordide mängimine sellest ei muutu (vt takte 46, 54, 70, 78). Taktis 56 kõlavad põhibass ja selle akord korraga esimesel löögil, teine löök on mõlemal paus ja kolmandal löögil on akord. Sarnane on olukord ka taktides 114, 129, 158, 173, aga seal kõlab esimese löögi kombinatsioon poolteist lööki. Vasaku käe bassis esineb ka ühel korral huvitav pide, mis seob omavahel 93. takti viimase löögi ja 94. takti esimese löögi. Loo viimases taktis kõlavad kolmelöögiline bass ja akord korraga. Järgnevalt toon välja 7 rütmikujundit, mida Ü. Kool on vasakus käes kasutanud.



Joonis 11. Ülle Kooli vasakus käes kasutatud rütmikujundid.

### 3.2.3 Kristi Kooli versioon

Popurri esimene ja teine valss on mängitud G-duuris ning kolmas C-duuris (vt Lisa 3), taktimõõt on 3/4. Tempo on ühtlaselt rahulik. Järgnevalt on toodud loo ülesehitus, jaotus läbimängudeks ja neile vastavad taktinumbrid.

Vorm: EABCA<sub>1</sub>DEA<sub>2</sub>  
 EA (t. 1-4; 5-36)  
 BC (t. 37-44; 45-60)  
 A<sub>1</sub> (t. 61-92)  
 DE (t. 93-106; 107-136)  
 A<sub>2</sub> (t. 137-168).

Parem käsi mängib *legatos* või *non legatos*, aegajalt esineb ka *staccatot*. Järgnevalt on toodud minu poolt kasutatud mängutehnikad ja -võtted paremas käes.

- Ka minu mängitud valsipopurriis on topeltnoodid esindatud. Tertsid kõlavad näiteks I ja II läbimängu/valsi taktides 7, 23, 37, 40, 43, 46, 47, 48, 49, 54, 55, 56, 57. Kvarti esineb samas vahemikus taktides 10, 26, 37, 45, 53 ning kaks laskuvat seksti järjest taktides 2, 18, 34. Taktis 42 on järjest kaks laskuvat oktavit. Nagu eelmistel põlvkondadel on ka minu popurriis pidega topeltnoot. See on näha taktides 92-94, milles takti viimane meloodianoot muutub tänu pidele järgmistes taktides saatenoodiks.
- Enda mängu rikastamiseks kasutan ka akorditehnikat. Kolmehäälsed toonika sekstakordid on taktides 3, 4, 51, 59, 60, 135, 136. Dominandi sekstakordi, milles pole kvinti ja dubleeritud on tertsi oktav kõrgemal, on näha taktides 16, 32, 72, 88, 111, 126, 148, 164.
- Oma mängus kasutan palju rütmilist saatepartiit. Ühehäälsel saatepartiit on näha hetkeks taktis 44, milles 4. sõrm mängib põhiheli ja 3. sõrm saadet. Kahehäälsel saatepartiit, milles 4. sõrm mängib meloodiat ning 3. ja 2. sõrm saadet, esineb tunduvalt rohkem (vt takte 8, 19, 20, 24, 35, 36, 64, 75, 76, 80, 91, 92, 140, 151, 152, 156, 167, 168). Sarnast partiit eelmisele, kuid milles 5. sõrmel on põhiheli ja 3. ning 2. sõrmel saade, näeb taktides 11, 12, 67, 68, 83, 84, 143, 144, 159, 160.

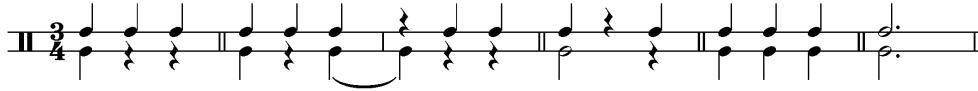
Järgnevalt toon 17 rütmikujundit, mida olen popurrii mängimisel paremas käes kasutanud.



Joonis 12. Kristi Kooli paremas käes kasutatud rütmikujundid.

Vasaku käe saatefaktuuri rütmikujundiks on neljandikud, mis koosnevad põhibassist ja selle akordist. Mõndades kohtades olen kasutanud bassi kinnihoidmist üle taktijoone. Selles taktis, kuhu *legato* kaar viib, kõlab esimese löögi ajal bass ilma akordita (vt esimese valsi/läbimängu takte 2-3, 7-8, 10-11, 18-19, 23-24, 26-27, 34-35). Vastavalt fraaside või osade lõppudele olen faktuuri muutnud nii, et teise neljandiku asemel on akordis paus ning bass kõlab alates takti algusest kahelöögilisena (vt takte 4, 20, 36, 60, 68, 84, 92, 106, 121,

136, 144, 152). Taktis 52 olen igal löögil kasutanud osa edasiviimiseks põhibassist ning vastavast akordist koosnevat neljandiknooti. Loo viimases taktis kõlavad kolmelöögiline bass ja akord korraga. Järgnevalt toon välja enda vasakus käes kasutatud 5 rütmikujundit.



*Joonis 13.* Kristi Kooli vasakus käes kasutatud rütmikujundid.

## **4 AUGUST LAANESAARE, ÜLLE KOOLI JA KRISTI KOOLI MÄNGUVÕTETE JA MUUSIKALISTE PARAMEETRITE VÕRDLUS**

A. Laanesaar, Ü. Kool ja K. Kool kasutavad enda mängu rikastamiseks paremas käes topeltnoote, akorde ning rütmilist saatepartiit. Kuigi kõigil on antud võtted mängus olemas, on neis siiski märgata erinevusi. Näiteks kui A. Laanesaare ja K. Kooli mängus leidub ainult kolmehääelseid akorde, siis Ü. Kooli versioonis kõlab ka neljahääelseid. Üleüldse on ta kasutanud rohkem erinevaid akorde. Lisaks põhikolmkõladele (I, IV, V) on Ü. Kool mänginud veel kõrvalkolmkõlasid (II, VII). Rütmilist saatepartiit on kõige vähem kasutanud A. Laanesaar. See kõlab tema esituses ainult ühes taktis. Ü. ja K. Kooli mängus esineb seda võtet tunduvalt rohkem ning saatepartiit koosnevad nii ühest kui ka kahest noodist, Ü. Koolil veel lausa kolmest. Erandiks on tema puhul ka see, et kui üldiselt kõlab saatepartiiga samal ajal üks põhimeloodia heli, siis kahel korral on ta kasutanud selle asemel hoopis intervalli. Topeltnoote esineb kõigil palju. K. Kool on mänginud tertsi, kvarti, seksti ja oktavit, A. Laanesaar ning Ü. Kool neile lisaks veel kvinti ning septimit.

Vasaku käe saatefaktuurides on mängijatel sarnaseid ning erinevaid jooni. August Laanesaar ja Kristi Kool mängivad faktuuri, mis koosneb põhibassist ning selle akordist. Laanesaar vajutab bassi 3. sõrmega ning akordi 2. sõrmega, K. Kool mängib bassi 4. ja akordi 3. sõrmega. Koos põhibassiga mängivad nad alati kaasa sama helistiku akordi. Ü. Kooli valsi saatefaktuur koosneb sarnaselt teiste mängijate omale põhibassist ning selle akordist. See erineb nooremast ja vanemast põlvkonnast selle poolest, et põhibass kõlab takti alguses üksi, ilma akordita. Bassi mängimiseks kasutab ta 4. sõrme ning akordi jaoks 3. sõrme.

Meloodiat varieerivad kõik. Selleks rakendatakse astmelist liikumist, ühe noodi kordamist või liikumist mööda kolmkõla helisid. Varieerimise üks võimalus on rütm ning seda kasutavad mängijad ohtralt ära. Kui Ü. Koolil on paremas käes erinevaid rütmikujundeid 15 ning K. Koolil 17, siis A. Laanesaarel on neid koguni 27. Tasakaaluks paremale käele on vasakus käes nende arv täpselt vastupidises järjekorras: A. Laanesaarel 4, K. Koolil 5 ja Ü. Koolil 7. Rohkete rütmikujundite arv näitab, et popurrii valik on igati õigustatud.

Paremas käes kasutavad kõik sarnast sõrmestust - põhiliselt kohtab 2., 3. ja 4., vähem 5. sõrme ning nagu varem mainitud, siis põial toetub klaviatuuri servale. Kasutatavatest sõrmedest esineb kõige vähem 5. sõrme, aga näiteks Ü. Kooli mängus on see lausa möödapäasmatu tema neljahäälsete akordide tõttu. Repetitsioonitehnikana kasutavad kõik ühte sõrme mitte vahelduvaid sõrmi.

Vahelõõtsa kasutus varieerub. Lisaks sellele, et see on lõõtspillimängijate endi vahel erinev, on Ü. Kool ja A. Laanesaar kasutanud erinevaid lõõtsavahetusi ka samanimelistes osades. K. Koolil on korduvad osad (ehk kõik A osad) alati sama süsteemiga. Lõõtspilli mängides on vahelõõtsa kasutusega väga tihedalt seotud vasaku käe harmoonia ning vastupidi (nt subdominanti mängitakse alati kokku lükates). Sageli muudetakse lõõtsa suunda takti sees, kuid vasaku käe sõrmed mängivad endiselt samu nuppe. See toob kaasa lõõtspilli puhul tihti esineva nähtuse, mil vasaku käe harmoonia ei muutu takti rõhulisel, vaid rõhuta osal. Sellist võtet on kasutanud kõik kolm mängijat. Järgnevalt toon välja muusikalised parameetrid analüüsitud versioonide põhjal.

Tabel 1. Muusikalised parameetrid.

Mängija	A. Laanesaar	Ü. Kool	K. Kool
<b>Parameeter</b>			
Tempo	76>78	74-76	72-73
Kestus	3'12"	2'44"	2'22"
Läbimängude arv	8	6	5
Vorm	A BC A <sub>1</sub> DE A <sub>2</sub> B <sub>1</sub> C <sub>1</sub> A <sub>3</sub> B <sub>2</sub> C <sub>2</sub>	A BC B <sub>1</sub> C <sub>1</sub> A <sub>1</sub> DE D <sub>1</sub> E <sub>1</sub>	EA BC A <sub>1</sub> DE A <sub>2</sub>
Helistik(ud)	G	A	G, C

Tabelist 1 on näha, et kõige kiirema tempoga on mänginud A. Laanesaar ning kõige rahulikumalt K. Kool. Kolmest mängijast mitte keegi ei mängi rangelt ühes tempos. Väike järeleandmine toimub tihti just valsside vahetumise kohtades, mis muudab esituse ilmekamaks ning õhuliseks. Laanesaare versioonis on kõige rohkem läbimänge ning seega ka tema esitus kestab kõige kauem. Eelnevaga on tugevalt seotud vorm ning asjaolu, et popurrii koosneb kolmest valsist, annab ülesehituselt suurema võimaluse varieerida kui üks pala. Huvitav erinevus A. Laanesaare popurriis on see, et D osa on ta mänginud ühe takti lühemalt kui teised. See tekitab tunde, nagu ta oleks kasutanud seda loo edasiviimiseks. Loo lõpus on kõigil väike ritenuto ja fermaat. Samuti on erinevusi helistikes. Seda tingib

asjaolu, et Ü. Kooli pill on juba algselt teises helistikus, kui K. Kooli ning A. Laanesaare pill. Veel on oluline see, et Ü. ja K. Koolil on parema käe klaviatuuril neli rida, kuid A. Laanesaarel kolm. See annab kahele nooremale põlvkonnale eelise loo vältel rohkem helistikega varieerida. K. Kool on seda võimalust kasutanud ning esimene ja teine valss on G-duuris (II rida) ning kolmas valss on C-duuris (III rida). Ü. Kooli kogu versioon on A-duuris (III rida), A. Laanesaare oma G-duuris (II rida).

Arvestades asjaolu, et kolme põlvkonna mängijate versioonides on palju ühist, võib oletada ka suguvõsa mängustiilist. Kindlasti olen enamuse enda kasutatud võtetest võtnud üle just emalt ning vanaisalt, sest nende lõõtspillimänguga olen puutunud kõige lähemalt kokku (eriti just ema omaga). Väärtustan nende mängus varieerimise mitmekülgust, rahulikkust ning väljapeetust.

## KOKKUVÕTE

Antud töö eesmärk oli kolme samast suguvõsast pärit lõõtspillimängija kaardistamine, nende mänguvõtete ning muusikaliste parameetrite väljatoomine ja võrdlemine. Uurimine toimus ajavahemikul 23.09.2013 - 20.02.2016.

Töö jaoks vajamineva info sain eelkõige intervjuudest, heli- ja videosalvestistest, mis on pärit ERR-ist, ERA-st ning minu erakogust. Nende kaudu sain vastused järgmistele küsimustele:

1. Milliseid mänguvõtteid on kasutanud August Laanesaar, Ülle Kool ja Kristi Kool?
2. Millised muusikalised parameetrid on sarnased ja erinevad A. Laanesaare, Ü. Kooli ning K. Kooli versioonidel?

Valim koosneb kolmest lõõtspillimängijast, kes on samast suguvõsast, aga erinevatest põlvkondadest, ning nende mängitud repertuaarist. Analüüsitud palade põhjal tõin välja kõigi mänguvõtted. Samuti koostasini Tabeli 1, kuhu on üles märgitud muusikalised parameetrid analüüsitud versioonide põhjal.

Esimese küsimuse vastuseks selgus, et kõik kolm mängijat kasutavad paremas käes topeltnoote, akorde ja rütmilist saatepartiit. Erinevusteks on see, et Ü. Kool ning A. Laanesaar kasutavad rohkem erinimelisi intervalle kui K. Kool. Kõik mängijad rakendavad kolmehäälseid akorde, kuid Ü. Kool kasutab lisaks neile ka neljahäälseid. Samuti leidub tema mängus lisaks põhikolmkõladele ka kõrvalkolmkõlasid. Ühe- või kahehäälsel rütmilist saatepartiit esineb K. ja Ü. Kooli mängus väga palju. Ü. Kooli popurriis on kuulda ka kolmehäälsel. A. Laanesaar on rütmilist saatepartiit kasutanud vaid ühes taktis. Vasakus käes on kõigi üldiseks saatefaktuuriks põhibass ja selle juurde kuuluv akord. Repetitsioonitehnika on mängijatel sama - heli kordumisel mängitakse seda sama sõrmega.

Muusikaliste parameetrite uurimisel on näha, et kõigil on hea vormitaju. Mängijatel on küll erinev ülesehitus, kuid kõik kolm versiooni toimivad väga hästi. Vormiga on tihedalt

seotud läbimängude arv, mis mängijatel samuti varieerub. Tempo on kõigil erinev, kuid langeb siiski väga kitsasse vahemikku. Kõige kiiremini on mänginud vanima põlvkonna esindaja August Laanesaar ning kõige rahulikumalt K. Kool. Helistike puhul on määravaks pilli häälestus ja klaviatuuril olevate ridade arv. Ü. ja K. Kooli pillide eeliseks on neli rida, mis annavad võimaluse rohkem helistikega varieerida kui A. Laanesaare kolmerealine pill. Seda on rakendanud K. Kool, kes on mänginud popurrii G- ning C-duuris (II ja III rida). Ü. Kooli esitus kõlab A-duuris (III rida) ning A. Laanesaare oma G-duuris (II rida). Harmoonia ja vahelõõtsa kasutus varieeruvad.

Noodistustest on näha ja salvestistelt on kuulda, et kolmel lõõtspillimängijal on palju sarnaseid ning erinevaid aspekte analüüsitud lugudes. Valsipopurrii andis piisavalt infot kasutatud mänguvõtete ja muusikaliste parameetrite võrdlemiseks ning mängijate kaardistamiseks. Sellegipoolest on teada, et Ü. ja K. Kool on rakendanud vasakus käes lisaks põhibassile ka vahelduvat bassi. A. Laanesaare erinevaid salvestisi kuulates tuleb välja, et ta on mänguvõttena kasutanud veel eellööki ning seda on esinenud ka K. Kooli mängus. Kindlasti oleks vajalik mõne polka, reinlenderi jm noodistamine ning analüüsimine, et teha järeldusi suguvõsa mängustiili kirjeldamiseks. Seega vajaks teema edasi uurimist rohkema repertuaari põhjal.

Töö täitis oma eesmärgi.

## KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

- Koovik, E.; Kikas, K.** *Lõõtspillitund. Vestlevad Karl Kikas ja Elmar Koovik 04.* Aino Strutzkin. [Helisalvestis]. Valgjärve. <https://arhiiv.err.ee/vaata/lootspillitund-vestlevad-karl-kikas-ja-elmar-koovik-04> (6.04.2016).
- Kool, Ü.** 2.02.2015. *Intervjuu Ülle Kooliga.* K. Kool. [Helisalvestis]. Tartumaa.
- Laanesaar, A.** 12.10.1971 *Lõõtspillilugusid August Laanesaarelt.* Aino Strutzkin. [Helisalvestis]. Kõlleste. <https://arhiiv.err.ee/vaata/lootspillilugusid-august-laanesaarelt/similar-46030> (31.01.2015).
- Laanesaar, A.** 2007. *Intervjuu August Laanesaarega.* V. ja Ü. Vesi. [Helisalvestis]. Kõlleste.
- Laanesaar, H.** 27.08.2013. *Intervjuu Helmi Laanesaarega.* K. Kool. [Helisalvestis]. Kõlleste.
- Laanesaar, H.** 1.02.2016. *Intervjuu Helmi Laanesaarega.* K. Kool. [Helisalvestis]. Kõlleste.
- Laanesaar, K.** 1.02.2015. *Intervjuu Kalev Laanesaarega.* K. Kool. [Helisalvestis]. Tartumaa.
- Tartes, H.** 8.02.2015. *Intervjuu Heino Tartesega.* K. Kool. [Helisalvestis]. Saverna.
- Tartes, H.** 4.02.2016. *Intervjuu Heino Tartesega.* K. Kool. [Helisalvestis]. Saverna.
- Tartes, H.** 4.02.2016. *Intervjuu Heino Tartesega.* K. Kool. [Videolindistus]. Saverna.
- Aavik, J.** 1965. *Rahvapillidest ja pillimängust.* - Eesti muusika ajalugu I. Stockholm: Eesti Lauljaskond Rootsis, lk 39-51.
- Hornbostel, E. M. v.; Sachs, C.** 1914. *Systematik der Musikinstrumente.* Ein Versuch. – Zeitschrift für Ethnologie, nr 46 (4/5), z 553–590.
- Jussufi, G.** 2007. *Kuidas kujuneb pillimeeste rahvapärane repertuaar.* - Mäetagused nr 37, lk 87-107. <http://www.folklore.ee/tagused/nr37/jussufi.pdf> (16.02.2016).
- Lustilaulik.** 2000. I osa. Tallinn.
- Mälli, S.** 1973. *Südames on nooruslik mängulust.* Koit, 11.01.
- Noormaa, T.** 2005. *August Teppo ja tema lõõtspill.* Viljandi: Viljandi Kultuuriakadeemia. [Diplomitöö].

- Nõges, K.** 2015. *Uuema diatoonilise kandle mänguvõtete võrdlus Heino Sõna ja Heino Tartese näitel*. Viljandi: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia. [Seminaritöö].
- Põldmäe, R.; Tampere, H.** 1938. *Tantsumuusika arengust*. - Valimik eesti rahvatantse. Tartu: Eesti rahvaluule arhiivi kirjastus.
- Rannap, H.** 1972. *Pillimuusika osa laste kasvatamisel*. Muusika Eesti perekonnas ja rahvakoolis. Tallinn: Eesti Raamat, lk 20-39.
- Raun, V.** 1975. *Pillimehevaim on sisse pandud vägev*. Kultuur ja Elu, nr 8. Tallinn: Perioodika, lk 34-37.
- Särg, T.** 2005. *Rahvamuusika*. - Regivärsist netinaljadeni. Tallinn: Kirjastus Koolibri, lk 139-161.
- Särg, T.; Johanson, A.** 2011. *Pärimusmuusika mõiste ja kontseptsiooni kujunemine Eestis*. <http://www.folklore.ee/tagused/nr49/parimusmuusika.pdf> (12.02. 2016).
- Sünter, A.; Noormaa T.** 2008. *Lõõtspill*. - Eesti rahvapäille. Tallinn, Viljandi: Ajakirjade Kirjastus, lk 52-69.
- Tampere, H.** 1975. *Eesti rahvapillid ja rahvatantsud*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Tampere, H.** 1976. *Rahvapillid ja rahvapillimuusika*. - Rahvapärimuste koguja, nr 10. Tartu: ETA ja Kirjandusmuuseum, lk 10-16.
- Tartes, H.** 2008. *Põlvamaa lõõtspillimängijad*. Teine parandatud trükk. Tartu: Greif OÜ, lk 8-10, 47-48.
- Tartes, H.** 2014. *Võrumaa lõõtspillimängijad 1892 kuni 2014*. Lohkva: Greif OÜ, lk 10-14.
- Taul, A.** 2002. *Võrumaa lõõtspillimängija Karl Kikas*. Viljandi: Viljandi Kultuurikolledž. [Diplomitöö].
- Teinbas, T.** 1994. *Lõõtspillidest, lõõtspillimängust ja -mängijatest*. Tallinn: Eesti Rahvakultuuri Arenduskeskus.
- Tõnurist, I.** 1996. *Külamuusikud sajandivahetusel*. - Pillid ja pillimäng eesti külaelus. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, lk 43-63.
- Uppin, J.** 2011. *Rahvapärased pillilood*. Noodivihik. Tallinn: Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts.
- Uppin, J.** 2015. *Karl Kikas inspiratsiooniallikana, mängustiili analüüs: Loomingulise magistrieksami kirjalik osa*. Tallinn: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Eesti Muusika- ja teatriakadeemia: pärimusmuusika ühisõppekava. [Magistritöö].
- Vigla, L.** 1963. *Akordionimängu põhialused*. - Metoodiline materjal muusikakoolidele ja konservatooriumile. Tallinn: Eesti NSV Ministrite Nõukogu riiklik kõrgema ja keskerihariduse komitee Teaduslik-Metoodiline Kabinet.

**Viires, A.** 2000. *Lõõtspill*. - Eesti rahvakultuuri leksikon. Tallinn: Eesti entsüklopeediakirjastus, lk 152.

**Vurma, A.** 2004. *Muusika esitamise vahendid*. - Mõeldes muusikast. Tallinn: Kirjastus Varrak, lk 163-190.

**Õim, A.** 2007. *Häda sõrmede pärast*. - Oma keel nr 14, lk 41-45.  
[http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2007\\_1/OK\\_2007-1\\_04.pdf](http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2007_1/OK_2007-1_04.pdf) (12.03.2016).

**Õunapuu, L.** 2010. *Üliõpilaste kirjalikud tööd*. - Metoodiline juhend. Viljandi: Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.  
<http://www.kultuur.ut.ee/sites/default/files/vka/juhend.pdf> (30.03.2016).

**Õunapuu, L.** 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Õpik. Tartu: Tartu Ülikool.  
[http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu\\_kvalitatiivne.pdf](http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf) (30.03.2016).

## LISAD

### Lisa 1. Töös kasutatavate märkide tähendused

> - vahelõõtsa suund kokku

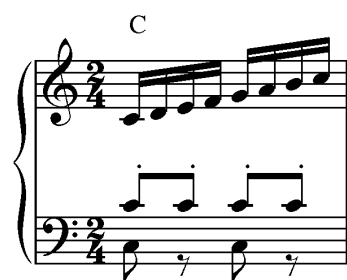
< - vahelõõtsa suund lahti

t. - takt

A, B, C, D - osade tähistused

E - tähistab osa, aga K. Kooli popurriis ka eelmängu.

Noodistused:

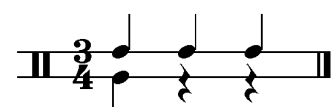


**Tähtharmonia** tähistab ainult vasaku käe harmooniat.

**Viiulivõtmes** on parema käe meloodia.

**Bassivõtmes:**  
Noodid, mille varred on ülespoole, tähistavad vasaku käe akorde.  
Noodid, mille varred on allapoole, tähistavad vasaku käe basse.

Vasaku käe rütmikujundid:

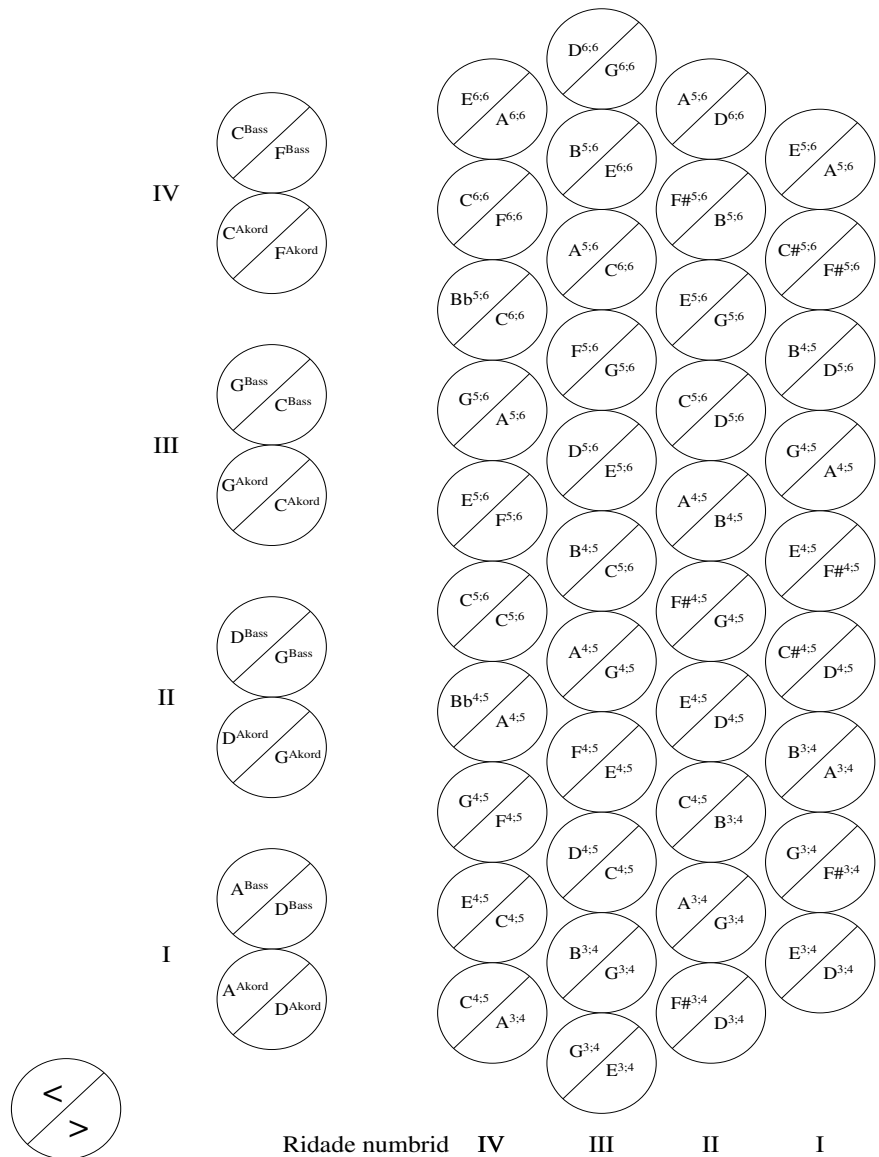


**Ülemisel** real on akordide rütm.

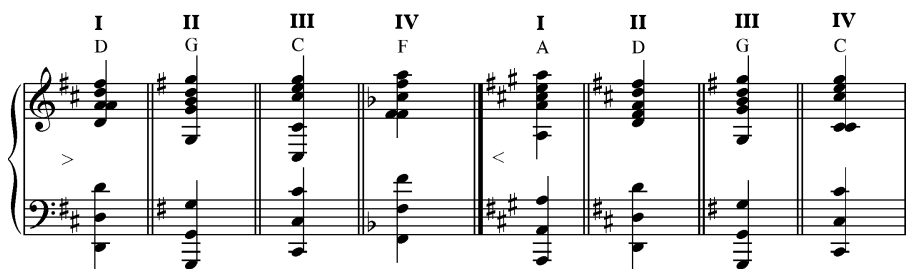
**Alumisel** real on basside rütm.

### Lisa 2. Lõõtspilli häälestuse skeemid.

Häälestuste skeemid on tehtud Heino Tartese 2010. aastal valmistatud pilli järgi. Skeemil 1 on toodud pilli parema klaviatuuri kõikide ridade helid ning neile vastavad vasaku klaviatuuri bassid ja akordid. Skeemil 2 on lahti kirjutatud vasaku käe täpne häälestus, kus bassinuppude helid on märgitud bassivõtmes ning akordinuppude helid viulivõtmes. Taktide kohale on märgitud Rooma numbritega, millise rea juurde vastavad bassid ning akordid kuuluvad. Taktid 1-4 näitavad neid akorde, mil lõõtsa lükatakse kokku, ja taktid 5-8, kui lõõtsa tõmmatakse lahti.



Skeem 1. Kristi Kooli parema klaviatuuri häälestus ja vasaku klaviatuuri bassid ning akordid.



Skeem 2. Kristi Kooli pilli vasaku klaviatuuri häälestus.

# Lisa 3. Noodistused

August Laanesaare versioon

## Meremehe seiklus

Popurii kolmest valstist

rahvalik/rahvalik/  
vene romanss

3'12" ♩ = 76→78

I valss

A

II valss

B

C

I valss

57 AI  
G

65

73

81

89 III valss  
D

96

102 E

110

117 G C<sup>v</sup> D<sup>^</sup> C<sup>v</sup> G<sup>^</sup>

125 D G<sup>v</sup> //

132 I valss  
A2 D<sup>^</sup>

140 G<sup>v</sup>

148 D<sup>^</sup>

156 G<sup>v</sup> //

164 II valss  
B1 D<sup>^</sup> G<sup>v</sup>

172 C1 C G<sup>^</sup> D G<sup>v</sup>

180 C G<sup>^</sup> D G<sup>v</sup> //

188 I valss [A3] D<sup>^</sup> G<sup>v</sup> D<sup>^</sup>

196 Taktid 196-198 pole põhimeloodia, sest alates eeltaktist mängis tertsi kõrgemalt. G<sup>v</sup>

204 D<sup>^</sup>

212 G<sup>v</sup> //

220 II valss [B2] D<sup>^</sup> G<sup>v</sup>

228 [C2] C G<sup>^</sup> D G<sup>v</sup>

236 C G<sup>^</sup> D G<sup>v</sup> rit. - - - - //

Ülle Kooli versioon

Meremehe seiklus  
Popurri kolmest valssist

rahvalik/rahvalik/  
vene romanss

2'44"  $\text{♩} = 74-76$   
I valss

9

9

17

17

25

25

33

33

41

41

49

49

II valss

57 **B1**  
A

65 **C1**  
D

73 D

I valss

81 **A1**  
A

87 **E**

93 1. 2.

III valss

101 **D**  
A

108 E A

115 E D A

123 E A

130 D A

138 E A //

III valss  
145 DI E A E

152 A

159 E1  
A > D < A

167 > < E > A <

174 > D < A

182 > < E > A rit. //

Lõõtspillil Ülle Kool. Noodistanud Kristi Kool 2016.

Kristi Kooli versioon

# Meremehe seiklus

Popurii kolmest valstist

rahvalik/rahvalik/  
vene romanss

2'22" ♩. = 72-73  
I valss

11

21

29

37 II valss

45

53

\* Bassi nupult ei tõsteta sõrme üles, aga kuna vahelõõtsa suunda muudetakse, siis muutub ka noot..

I valss

61 AI  
G

69

77

85

III valss

93 D  
C

100

107 E

F

G

F

C

115 C G C<sup>v</sup>

122 F G<sup>v</sup> F<sup>v</sup> C<sup>v</sup>

130 G C<sup>v</sup> //

I valss  
137 A2 G D<sup>v</sup> G<sup>v</sup> D<sup>v</sup>

145 G<sup>v</sup>

153 D<sup>v</sup> G<sup>v</sup> D<sup>v</sup>

161 rit. G<sup>v</sup> //

#### Lisa 4. Harmoonia- ja vahelõõtsaanalüüsid

Lihtsamaks jälgimiseks/võrdlemiseks tegin varieeruvad kohad siniseks. Osade lõppu märkisin, kellel mängijatest veel konkreetset käsitlust esineb.

A. Laanesaare vasaku käe harmoonia:

A = A<sub>2</sub>: I | I | I | I | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I | - Ü. Kooli A, A<sub>1</sub>

A<sub>1</sub> = A<sub>3</sub>: I | I | I | V | I | I | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I | - I pool: K. Kooli A, A<sub>1</sub>, A<sub>2</sub>

I | I | I | I | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I | - II pool: Ü. Kooli A, A<sub>1</sub>

B = B<sub>1</sub>, B<sub>2</sub>: I | I | I | V | V | V | V | I | I | - kõigil

C = C<sub>1</sub>, C<sub>2</sub>: ||: IV | IV | IV I | I | I | V | I | I :|| - ainult A. Laanesaarel

D: I | I | V | I | V | I | I | V | V | V | V | V | V | I | I | - K. Kooli D

E: ||: I | IV | IV | IV | V | IV | I | I | I | V | V | V | V | I | I :|| - K. Kooli E

Ü. Kooli vasaku käe harmoonia:

A = A<sub>1</sub>: ||: I | I | I | I | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I :|| - A. Laanesaare A, A<sub>2</sub>

B = B<sub>1</sub>: I | I | I | V | V | V | V | I | I | - kõigil

C = C<sub>1</sub>: ||: IV | IV | IV I | I | V | V | I | I :|| - K. Kooli C

D: I | I | I | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I | - ainult Ü. Koolil

D<sub>1</sub>: I | I | I | V | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I | - ainult Ü. Koolil

E = E<sub>1</sub>: ||: I | IV | IV | IV | V | IV | I | I | I | V | V | V | V | I | I :|| - ainult Ü. Koolil

K. Kooli vasaku käe harmoonia:

A = A<sub>1</sub>, A<sub>2</sub>: ||: I | I | I | V | I | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I :|| - A. Laanesaare A<sub>1</sub>, A<sub>3</sub>

B: I | I | I | V | V | V | V | I | I | - kõigil

C: ||: IV | IV | IV I | I | V | V | I | I :|| - Ü. Kooli C, C<sub>1</sub>

D: I | I | V | I | V | I | I | V | V | V | V | V | V | V | I | I | - A. Laanesaare D

E: ||: I | IV | IV | IV | V | IV | I | I | I | V | V | V | V | I | I :|| - A. Laanesaare E



**Lisa 5. Fotod lõõtspillimängijatest ja nende pillidest.**



*Foto 1. August Laanesaar koos pilliga.*



*Foto 2. Ülle Kool koos pilliga.*



*Foto 3. Kristi Kool koos pilliga.*

## Lisa 6. Valik lõõtspillimängijate repertuaarist.

### August Laanesaar:

"Kui naane minno pahandas"  
"Krakovjakk"  
"Papiljoni polka"  
"Sangaste polka"  
"Minu pruut oli pikk ja peenike"  
"Lillepolka"  
"Postipoiss"  
"Tõmba, Jüri"  
"Kalle-Kusta"  
"Perekonna valss"  
"Läänemere lained"  
"Mets mühiseb"  
"Loojub päike"  
"Emajõe peal"  
"Kõndis neiu mööda metsa"  
"Ma vaatan paadist kiikriga"  
"Las jääda nii kui oli"  
"Laias laanes"  
"Ära ilmas valu kaeba"  
"Seal Kurzeme külas"  
"Täna õhtul naudin elu"  
"Kui lapsena lustilla luhal"  
"Sinu ilusad sinised silmad"  
"Joo, joo, sõbrake joo"  
"Väike aed"  
"Suur Mari ja väike Peeter"  
"Viljandi paadimees"  
"Ära sõpra unusta"  
"Oh vii mind sinna maale"  
"Padespan"  
"Tule Mannike õunapuu alla"  
"Ma tahaksin kodus olla"  
"Poisse tuli nagu torust"  
"Kas mäletad kevadet õites"  
"Mustlase elu"  
"Pea õitsvad lilled"  
"Ma ei saa, ma ei või veel surra"  
"Kas tead, mu kallike kaugel"  
"All piimakeldris pimedas"  
"Neiu, kallike"  
"Oh sa poiss"  
"Kaugel, kaugel"  
"Tead sina sõber"  
"Järvakandi poiss"  
"Jooksupolka"  
"Vengerka"  
"Kas tunned maad"  
"Jää vabaks Eesti meri"  
"Kas tahad tulla minuga"  
"Eureka"

### Ülle Kool:

"Mulgimaa"  
"Kui naane minno pahandas"  
"Sonny-boy"  
"Seitse ööd ja seitse päeva"  
"Sõrmus"  
"Kui kallist kodust läksin"  
"Rosamunde"  
"Kõrtsu polka"  
"Võru polka"  
"Riidaja polka"  
"Tinna"  
"Kauge aeg"  
"Tore öö"  
"Kaera-Jaan"  
"Seitse pruuti"  
"Papiljoni polka"  
"Kägu"  
"Jaanipäev"  
"Kats kitsõ"  
"Kullast süda"  
"Mulle maitset sa"  
"Üks noormees ja neiu"  
"Oi noorus"  
"Hoian kõik endale"  
"Suhkrutükk"  
"Sterni polka"  
"Paradiisi liblikas"  
"Seal Kurzeme külas"  
"Valged roosid"  
"Tuul ulub ja vihma kallab"  
"Ukuaru valss"  
"Ei ole hullu"  
"Kodune valss"  
"Lumevalss"  
"Merepidu"  
"Süda see ihaldab"  
"Sõduri kutse"  
"Tulge kõik nüüd, et tantsida valssi"  
"Ei meelet läe mul iial"  
"Täna õhtul naudin elu"  
"Meremehe tütar"  
"Esimene tüürimees"  
"Uus paat"  
"Taat tuli kodu poole"  
"Laev tõstis purjed"  
"Põgenevad unenäod"  
"Suveöö"  
"Sinaved veed"  
"Aissa"  
"Ära tule minu koiku servale"

### Kristi Kool:

"Kõrtsu polka"  
"Võru polka"  
"Poiss ära hulla minu pruudiga"  
"Pulmapolka"  
"Sinilill"  
"Kui naane minno pahandas"  
"Imeliku polka"  
"Väike kingsepp"  
"Krakovjakk"  
"Mandoliini polka"  
"Tori polka"  
"Kaugel idas"  
"Sipelga polka"  
"Pihti polka"  
"Taas üks jään"  
"Karjala-Soome polka"  
"Neiu armas, neiu kallis"  
"Kalamies"  
"Vanaisa polka"  
"Sangaste polka"  
"Nõiduslik öö"  
"Karu valu"  
"Koduküla nõmmed"  
"Meremehe seiklus"  
"Aleksandra valss"  
"Mälestused Viljandist"  
"Helise, kannel"  
"Täna õhtul naudin elu"  
"Ukuaru valss"  
"Merede süles"  
"Miks tähti nii palju on taevas"  
"Padespan"  
"Perekonna valss"  
"Põltsamaa valss"  
"Petis neiu"  
"Kas mäletad kevadet õites"  
"Ilus valts"  
"Mets mühiseb"  
"Vana valss"  
"Lustilla luhal"  
"Tulõ aga tulõ"  
"Kevadel kui maikuu päevad"  
"Rootsi tõllakuuri lugu"  
"Teised naised"  
"Pillimehe leib"  
"Vanapois reinlender"  
"Väikene reis"  
"Oh sa poiss"  
"Väike kambrike"  
"Punased nelgid"

## **Lisa 7. Laserplaat (DVD) lõõtspillimängijate heli- ja videosalvestistega.**

Helisalvestised:

- Laanesaar - "Meremehe seiklus"
- Ü. Kool - "Meremehe seiklus"
- K. Kool - "Meremehe seiklus"

Videosalvestised:

- A. Laanesaar - "Las jääda nii kui oli" - sõrmestuse ja pillihoiu vaatamiseks.
- Ü. Kool - Meremehe seiklus"
- K. Kool - Meremehe seiklus"

## **Lisa 8. Nimekiri August Laanesaare pillidest<sup>29</sup>.**

- Põiepill - valmistas ise sea põiest. Pilli vars oli kadakast.
- Jauram ja muud rütmipillid - valmistas ise<sup>30</sup>.
- Mandoliin - Leningradi (praegune Peterburg) vabriku pill, mille ostis poest.
- 7-keelne vene kitarr
- Suupillid
- Parmupill
- Kontrabass - enamuse ajast oli pööningul, aga vahel pidude ajal toodi rahva sekka.
- Rahvakannel - Tallinna klaverivabriku pill, mis asub hetkel tütre Ülle kodus Väägveres.
- Duurkannel - valmistas Osvald Rossmann, hetkel asub see tütre Ülle kodus Väägveres.
- Rahvakannel - leidis metsast, meister teadmata.
- Rahvakannel - esialgu isa pill, mis saadi isa lellelt. Kannel, millega harjutamist alustas. See pill oli väga väikeste mõõtmetega.
- Viiul - päritolu teadmata, proovis natuke mängida.
- Pianiino RIGA - mängis vabal ajal ja kodustel pidudel. Selle pilliga alustasin klaveriõpinguid ka mina ning see asub minu lapsepõlvkodus Väägveres.
- Väike akordion - 32 bassiga pill, mille ostis 1950. aastal August Roosilt<sup>31</sup>. Hetkel on pill tütre Ülle kodus Väägveres.

---

<sup>29</sup> Info pärineb vestlusest August Laanesaare abikaasa Helmi ja laste Kalevi ning Üllega.

<sup>30</sup> Rütmipillide hulka võib lisada ka meeleoluka lusikapilli, mida Laanesaarele meeldis pidude ajal söögilauas mängida. Vaja läks kahte lusikat ja klaasi. See oli õe väimehelt Mart Villemsonilt õpitud trikk.

- Suur akordion - 120 bassiga Itaalia Rigoletto, mille ostis 1955. aastal komisjoni poest. Pill on valmistatud 1924. aastal ja asub endiselt A. Laanesaare kodus.
- Teppo-tüüpi lõõtspill - 1955. aastal ostetud, meister teadmata.
- Kolmerealine lõõtspill - arvatavasti Johannes Kederi valmistatud. Ostetud 1959. aastal, pärandatud vanimale lapsele Kalevile, aga preaguseks on see juba ammu edasi müüdud.
- Karl Ostra neljarealine lõõtspill - ostis kuulutuse peale, pärandas keskmisele lapsele Ülolle.
- August Teppo kolmerealine lõõtspill - valmistatud 1950. aastal. Ostetud Ostra pilliga samal ajal, pärandatud noorimale lapsele Üllele.
- Priidu Korbergi neljarealine lõõtspill - A. Laanesaare viimane lõõtspill, mis on hetkel endiselt tema talus, poja Kalev Laanesaare kasutuses. Valmistatud 1990. aastal, ostetud 3000 krooniga otse pillimeistrilt.

---

<sup>31</sup> August Roos oli Sassi sovhoosi tööline.

## SUMMARY

The topic of this research was chosen primarily on the basis of my specialisation - the traditional Estonian diatonic accordion. The first craftsman of such instrument was August Teppo. He came up with the unique body and design of the instrument. He also created the timbre and tuning. Many craftsmen have begun to reproduce his instrument and so these are also called the *teppo-tüüpi lõõtspill*.

This research focuses on three Estonian diatonic accordion players - August Laanesaar, Ülle Kool and Kristi Kool. They are from the same family but represent different generations. The aim is to study the players, i.e. provide an overview of their biographies, describe their instruments and outline their playing and musical techniques. The research answers the following questions: Which playing and musical techniques have August Laanesaar, Ülle Kool and Kristi Kool used? Which musical parameters are similar and which differ in the versions by A. Laanesaar, Ü. Kool and K. Kool?

The work is based on interviews and audio and video recordings of their performances. From the common repertoire of the players, the author selected a medley, which consists of three 100-year-old waltzes. Transcriptions and musical analysis were carried out on the basis of this.

It was shown that all players use double notes, chord technique and rhythmic accompaniment in the right hand. The general accompaniment texture in the left hand is the main bass line with the accompanying chord. Although all players have used the same playing and musical techniques, there is much variation within the techniques, e.g. different intervals for double notes and chords with different inverted positions. The musical parameters included several elements which were relatively similar. The most diverse was the form which was different for all players, but all versions worked very well.

Mapping Estonian diatonic accordion players in such a manner helps preserve and carry the tradition of the specific musical instrument. The work achieved its aim. The topic definitely requires further research on the basis of additional repertoire.

## **LIHTLITSENTS SEMINARITÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS**

Mina, Kristi Kool (s. 27.09.1992),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eesti lõõtspillimängijate mänguvõtete ja muusikaliste parameetrite võrdlus läbi kolme põlvkonna Laanesaare suguvõsa näitel”, mille juhendaja on Guldžahon Jussufi,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **13.04.2016**